

Maria Marinela Nilsen

Ny start - betydningen av opplæring under soning for arbeidslivsdeltakelse etter endt soning

Masteroppgave i sosialt arbeid

April 2019

Maria Marinela Nilsen

**Ny start – betydningen av opplæring under soning for
arbeidslivsdeltakelse etter endt soning**

Masteroppgave i sosialt arbeid

Trondheim, april 2019

**Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns og utdanningsvitenskap
Institutt for sosialt arbeid**

Forord

En lang prosess er ved veis ende. Arbeidet med oppgaven har vært både frustrerende, lærerikt og spennende. Det er mye takket være gode støttespillere som har hatt troa på meg og “heiet meg frem” at jeg nå kan levere mitt endelige produkt. I tillegg har det vært behov for mye selvdisciplin og egeninnsats.

“Det er et privilegium å få ta del i andre menneskers virkelighet”.

Ole Paus

Det er mange som fortjener en takk for at jeg er i havn. Den første takken rettes til mine modige deltakere. Dere har åpenhjertig delt verdifulle erfaringer og refleksjoner. Takket være dere har jeg fått innblikk i en verden jeg aldri kunne forestilt meg, og takket være dere kan jeg dele denne kunnskapen med andre. Flere av dere har vist hvordan dere til tross for mange utfordringer på veien, har tatt et valg for så å skape en endring i eget liv.

Videre ønsker jeg å takke min privatveileder Berit Groven, som ga meg den flammen jeg trengte da det så som mørkest ut for å fullføre oppgaven. Jeg er evig takknemlig for din formidlingsevne, og for alle gode, konstruktive tilbakemeldinger.

Jeg ønsker også å takke min familie, som over flere år har støttet meg og bidratt til at jeg kunne ta den utdannelsen jeg ønsket meg mest. Uten deres hjelp hadde jeg ikke kunnet sitte her i dag med både bachelor og mastergrad i sosialt arbeid. Her takkes også min selvvalgte bonusfamilie som har stilt opp for meg hva enn det måtte være. En stor takk til min veileder Berit Berg for lærerike og inspirerende veiledningstimer. Videre takkes prosjektgruppa som har bestilt denne oppgaven, valgte meg med i prosjektet og introduserte meg for et så spennende tema. Jeg håper denne oppgaven kan bli et nyttig bidrag for alle interesserte.

Den siste takken går til min studievenn Linn Marum. Fem år har vi studert sammen i Trondheim. Det har gitt mange reflekterte og lærerike samtaler. Studietiden i Trondheim hadde ikke vært den samme uten deg.

Trondheim, april 2019

Maria Marinela Nilsen

Sammendrag

Opplæring under soning er et høyt prioritert område innenfor den norske kriminalomsorgen. Likevel finnes det begrenset med forskning på hva opplæringa har å si for den enkelte etter endt soning. Forskning gjennomført av Pham (2009) viser at de som er i arbeid etter endt soning av fengselsdom, har over 60% lavere sjanse for tilbakefall og ny kriminalitet enn de som ikke er i arbeid.

På bakgrunn av dette er hensikten med oppgaven å se på hvilken betydning opplæring under soning kan ha for arbeidslivsdeltakelse etter soning. Målet med studien er å frembringe mer kunnskap i forhold til hva de innsatte selv har erfart og opplever når det gjelder selve opplæringa, veien inn i arbeid og det å stå i jobb. Hovedproblemstillingen er følgende: *“Hvilken betydning har opplæring under soning hatt for arbeidslivsdeltakelse etter endt soning?”*. Denne er operasjonalisert ved å dele inn i tre ulike forskningsspørsmål.

Det empiriske materialet er produsert gjennom kvalitativ forskning. Det er blitt gjennomført semistrukturerte intervju med syv tidligere innsatte. Disse er i aldersgruppen fra 20 til 50 år, hvor alle har til felles at de har mottatt ulike former for opplæring under soning. Dette i form av yrkesrettede kurs, arbeidspraksis, fag på videregående nivå og på høghskolenivå. Data ble analysert med inspirasjon fra Malteruds (2017) systematiske tekstkondensering. For å analysere funnene anvendes tidligere forskning på området. Forskningen omhandler blant annet tilbakefall, opplæring under soning, og gruppen innsatte. Oppgavens teoretiske rammeverk er: Arbeid og arbeidets betydning, arbeidsinkludering, selvoppfattelse, motivasjon og mestring.

Studien viser at deltakerne er fornøyd med den opplæringa de mottok under soning og at flere opplever at de etter endt soning fikk en jobb som har direkte sammenheng med opplæringa. Faglige kvalifikasjoner er likevel kun én av flere viktige faktorer deltakerne trekker frem. Egenmotivasjon og opplevelse av mestring, samt lærere som hadde troa på dem fremkommer som viktige element. Et annet interessant funn er at alle deltakerne oppgir å ha fått jobb via sitt nettverk, og da gjerne nye nettverk ervervet i løpet av soningen.

Abstract

Training during imprisonment is a high-priority area within the Norwegian correctional service. Still there is limited research concerning the implications of the training for each prisoner after release. Research carried out by Pham (2009) shows that those who have a job at the time of release stand a 60 % reduced chance of committing new crimes as compared to those who are unemployed.

Against this background, the purpose of this thesis is to look at the impact of training during imprisonment when it comes to participation in the workforce afterwards. The aim of the study is to bring forward more knowledge as to what the inmates have experienced and how they perceive the training itself as well as the way back to work and how it feels to be working. The main issue is the following: “*What impact has training during imprisonment had on workforce participation after release?*”. This is operationalized by dividing into three different research questions.

The empirical material is produced through qualitative research. Semi-structured interviews have been carried out with seven former inmates. These are in the age group 20 to 50 years and all received different kinds of training during imprisonment. This includes vocational courses, work practice, and topics at secondary school and university level. Data were analysed with inspiration from the systematic text condensation done by Malterud (2017). To analyse the findings, earlier research in the area has been utilized. This research deals with, inter alia, relapse, training during imprisonment, and prisoners as a group. The theoretic framework of the thesis is: work and the importance of work, work inclusion, self-esteem, motivation, and mastering.

The study shows that the participants are pleased with the training they received during imprisonment. Several experienced that they got a job after release that was directly connected to the training. Still, professional qualifications were but one of several important factors that the participants highlight. Motivation and the experience of mastering, as well as the teachers’ belief in them, appear as important elements. Another interesting finding is that all participants convey that they have obtained work via their networks, specifically networks obtained during imprisonment.

Innholdsfortegnelse

1. INNLEDNING	1
1.1 BAKGRUNN FOR VALG AV TEMA OG TEMAETS AKTUALITET	1
1.2 STUDIENS RELEVANS FOR SOSIALT ARBEID	2
1.3 PRESENTASJON AV PROBLEMSTILLING OG FORSKNINGSSPØRSMÅL	3
1.4 OPPGAVENS OPPBYGGING	4
2. KUNNSKAPSSTATUS	5
2.1 ET TEMATISK BAKTEPPE	5
2.1.1 KRIMINALOMSORGEN	5
2.2 TIDLIGERE FORSKNING	8
2.2.1 NORSK FORSKNING.....	8
2.2.2 INTERNASJONAL FORSKNING	10
3. TEORETISK RAMMEVERK	13
3.1 ARBEID OG ARBEIDETS BETYDNING	13
3.2 INKLUDERENDE ARBEIDSLIV	14
3.2.1 BAKGRUNN FOR IA-AVTALEN.....	15
3.2.2 INTENSJONSAVTALEN OM ET MER INKLUDERENDE ARBEIDSLIV.....	15
3.2.3 TREPARTSSAMARBEID.....	16
3.3 SELVOPPFATNING, MOTIVASJON OG MESTRING	16
3.3.1 BANDURAS TEORI OM MESTRINGSFORVENTNINGER.....	17
4. METODE	19
4.1 VALG AV METODE	19
4.1.1 EGEN FORFORSTÅELSE	20
4.2 VITENSKAPSTEORETISK FORANKRING - FENOMENOLOGI OG HERMENEUTIKK	20
4.3 DATAINNSAMLING	21
4.3.1 REKRUTTERING AV DELTAKERE OG PRESENTASJON AV UTVALG	21
4.3.2 UTARBEIDING AV INTERVJUGUIDE.....	22
4.3.3 GJENNOMFØRING AV INTERVJUENE.....	22
4.3.4 LYDOPPTAK ELLER NOTATER?	24
4.3.5 FRA TALE TIL TEKST	24
4.4 ANALYTISK FREMGANGSMÅTE	25
4.4.1 SYSTEMATISK TEKSTKONDENSERING.....	25
4.5 RELIABILITET OG VALIDITET - VURDERING AV DATAS KVALITET	27
4.6 ETISKE VURDERINGER OG HENSYN	28
5. RESULTATER OG DRØFTING	31
5.1 HELHETSINNTRYKK	31
5.2 BAKGRUNN OG TILBAKEBLIKK	32
5.2.1 TIDLIGERE SKOLEGANG/ARBEIDSSITUASJON	32
5.2.2 OPPLÆRING UNDER SONING	35
5.2.3 UTFORDRENDE MED OPPLÆRINGA.....	37
5.2.4 PERSONLIG MOTIVASJON OG FØLELSE AV MESTRING	39
5.3 VEIEN INN I ARBEID	45
5.3.1 REKRUTTERING TIL ARBEID.....	45
5.3.2 UTFORDRINGER MED Å SKAFFE ARBEID/LÆRLINGEPASS	47
5.4 Å VÆRE I ARBEID	48
5.4.1 BEHOV FOR KVALIFIKASJONER	48

5.4.2 BETYDNINGEN AV ARBEID	52
5.4.3 SOSIALT FELLESKAP OG STØTTE PÅ JOBB.....	55
5.4.4 TILRETTELEGGING PÅ ARBEIDSPLASSEN	60
5.5 ANDRE INTERESSANTE FUNN	62
6. OPPLÆRING UNDER SONING: EN VINN-VINNSITUASJON	67
6.1 IMPLIKASJONER FOR VIDERE FORSKNING.....	69
7. LITTERATURLISTE.....	71
8. VEDLEGG	79
VEDLEGG 1: INFORMASJONSSKRIV.....	80
VEDLEGG 2: SAMTYKKEERKLÆRING	82
VEDLEGG 3: INTERVJUGUIDE	83
VEDLEGG 4: SVAR FRA NSD	86

1. Innledning

1.1 Bakgrunn for valg av tema og temaets aktualitet

I masteroppgaven ønsker jeg å se på hvilken betydning opplæring og skolegang under soning har hatt for arbeidslivsdeltakelse etter endt soning. Oppgaven omhandler derfor mennesker som har sonet fengselsdommer. Det som vekket interessen min for temaet og ledet meg til denne studien, var en utlysningstekst, der det ble søkt om masterstudenter til et samarbeidsprosjekt mellom Trondheim fengsel, Charlottenlund VGS og NTNU ved Institutt for sosialt arbeid og Institutt for lærerutdanning. Samarbeidsprosjektet handler om hvilken betydning mottatt opplæring under soning har for livet etter soning, hvor jeg har valgt å snevre inn ved å se på arbeidslivsdeltakelse etter endt soning. At min masteroppgave kunne gå inn i et større pågående prosjekt var motiverende. Mitt arbeid kunne dermed bidra i en større sammenheng, ut over det å gi meg en akademisk grad.

Et fellestrekk hos de innsatte i norske fengsler er at de en dag skal ut i samfunnet igjen. Det er derfor viktig å undersøke hva som kan bidra til å forberede de innsatte på livet etter soning. Opplæring under soning er i dag et høyt prioritert område i norsk kriminalomsorg (Eikeland, Manger & Asbjørnsen, 2006, s. 117). Alle fengsel i Norge har et opplæringstilbud. Rundt halvparten av de innsatte deltar i ulike opplæringstilbud, og det er til sammen over 400 lærere som underviser innsatte. Undervisningen foregår både på ulike fengsel og noen steder på oppfølgingsbaser (Langelid, 2015).

Ett av hovedmålene innenfor kriminalomsorgen er å hindre tilbakefall ved at straffegjennomføringen foregår på en måte som skal motvirker at den enkelte begår ny kriminalitet etter endt soning (Det kongelige utdannings og forskningsdepartement, 2004, s. 12). Dette er noe av grunnen til at opplæringa i fengsel blir omtalt som et av de viktigste tiltakene for å forberede innsatte på livet etter soning (Langelid, 2015). Det store fokuset på opplæring innenfor kriminalomsorgen betyr at mye ressurser i samfunnet blir brukt på nettopp dette. Dermed er det spesielt viktig å vite mest mulig om hvilken betydning opplæringa har for de innsatte. Viktige spørsmål for den norske stat blir således om de innsatte får en jobb innenfor det de har hatt opplæring i. Videre: Har opplæringa betydning

for den enkelte på andre nivå enn å få en jobb, som for eksempel selvoppfattelse, mestring og personlig utvikling?

Målet om “flere mennesker i arbeid og mindre folk på stønad” har over lang tid stått sentralt i det politiske Norge (Frøyland & Spjelkavik, 2014). Noe av grunnen til det er blant annet det Auen (2017) hevder om at arbeidslivet vil kunne by på en rekke verdier, blant annet muligheten for sosialt nettverk og økonomisk trygghet, samt at det å ha en jobb en mestrer vil kunne gi økt selvfølelse. En ser at arbeid er selve grunnlaget for velferd, både når det gjelder det enkelte individ, men også i samfunnet som helhet. Formell utdanning blir høyt verdsatt i dagens kunnskapssamfunn. Fullført videregående skole blir dermed ofte sett på som en forutsetning for å lykkes i et kunnskapsbasert samfunn og en viktig inngangsbillett til arbeidsmarkedet (Det kongelige kunnskapsdepartement, 2008, s. 1 og 13).

Forskning viser at de som er i jobb etter endt soning har over 60% lavere sjanse for å begå ny kriminalitet og få tilbakefall- enn de som ikke er i arbeid (Pham, 2009). På bakgrunn av dette er det naturlig å se på om opplæring under soning har betydning for veien inn i arbeidslivet og det å stå i arbeid, da det kan være en viktig faktor i forhold til å motvirke ny kriminalitet.

Temaet har aktualitet på flere ulike nivå. For kriminalomsorgen handler det om å kunne nå målet om å hindre tilbakefall. På et samfunnsnivå trenger Norge som samfunn at mennesker er i jobb, blant annet for å opprettholde den velferdsstaten vi har i dag. I tillegg ser en at temaet er viktig på individnivå da det handler om å kunne bidra til at den enkelte skal kunne oppleve en positiv personlig utvikling, og ha et godt liv. Som nyutdannet sosialarbeider har jeg fått lite undervisning om temaet kriminalitet, og lite innblikk i kriminalomsorgen som arbeidsfelt. Med tanke på at flere sosialarbeidere jobber innenfor dette feltet, ble masteroppgaven min en gylden mulighet til å fordype og tilegne meg ny og verdifull kunnskap.

1.2 Studiens relevans for sosialt arbeid

Ellingsen, Levin, Berg & Kleppe (2015) hevder at “*faget sosialt arbeid befinner seg i et felt hvor sosialt arbeid utøves, eksempelvis i barnevern, psykisk helse, kriminalomsorg eller familievern*” (s.19). Dette viser at sosialarbeidere arbeider på flere ulike arenaer. Sosialt

arbeid kan være vanskelig å definere, men forstås av mange som “hjelparbeid” (Levin, 2004). I profesjonen inngår også at en jobber med myndiggjøring, sosial endring og frigjøring som kan bidra til bedre velferd for folk (Levin, 2004). Min oppgave peker i stor grad på essensen av sosialt arbeid, og vil kunne gå inn i alle av disse faktorene som inngår i profesjonen. Jeg tenker at det ikke er mye sosial endring som er større enn det å gå fra å være for eksempel rusavhengig og innsatt til å bli en rusfri arbeidstaker som bidrar til samfunnet. De i gruppen tidligere innsatte som har slitt med rus, kan tenkes å ha opplevd å være i et slags fengsel som rusen har satt dem i. Hvis du begår kriminelle handlinger, vil det å havne i fengsel også bety fysisk frihetsberøvelse. I dette ufrie livsløpet er målet også at den innsatte skal kunne få den nødvendige strukturen, rammene og støtten som trengs for å skape en indre frigjøring. Denne indre frigjøringen handler her om å kunne bli fri fra det livet en har levd, få støtte til å skaffe seg utdanning og arbeid, slik at en blir i stand til å myndiggjøre seg selv i form av å møte og ta i bruk egne iboende ressurser. Ved å se på hvilken betydning opplæring under soning har for arbeidslivsdeltakelse etter endt soning, ser en også på effekten av det sosiale arbeidet som blir utført.

1.3 Presentasjon av problemstilling og forskningsspørsmål

Jeg har alltid vært opptatt av betydningen opplæring har for enkeltmennesket, både når det gjelder personlig følelse av mestring og det å legge en plattform for videre løp i livet. Opplæring er, slik også jeg ser det, en forutsetning for selvhjelp. Dette er nok noe av grunnen til at en innenfor norsk utdanningspolitikk er opptatt av at alle skal ha muligheten for utdanning, også i voksenalder.

Hovedproblemstillingen er følgende:

“Hvilken betydning har opplæring under soning hatt for arbeidslivsdeltakelse etter endt soning?”

Denne problemstillingen har jeg operasjonalisert ved å dele inn i ulike forskningsspørsmål:

”I hvilken grad og på hvilken måte har opplæringa under soning bidratt til relevante jobb kvalifikasjoner?”

”Hvilken betydning har opplæringa hatt i forhold til å etablere nye nettverk?”

”Hvilken betydning har opplæringa hatt for opplevelse av mestring og egenmotivasjon?”

Arbeidslivsdeltakelse blir i oppgaven sett på som både veien inn i arbeid og det å stå i arbeid. Dette for å kunne dekke flest mulig aspekt rundt problemstillingen. En del av de tidligere studiene som er gjort tar for seg ulike ledd i denne prosessen. Det som er mer unikt med min studie er at jeg har gått forholdsvis bredt ut, ved å legge vekt på de ulike fasene for på den måten å få et mest mulig helhetlig bilde. Jeg mener det er en styrke at de samme personene i studien dekker de ulike fasene.

1.4 Oppgavens oppbygging

For å strukturere oppgaven på en mest mulig oversiktlig måte har jeg valgt å dele den inn i 6 hovedkapittel. Det første er innledning, hvor jeg gir en innføring i oppgaven, og sier noe om temaets relevans for sosialt arbeid. I tillegg vil problemstillingen bli presentert og redegjørelsen for oppgavens oppbygging vil bli framstilt. I kapittel 2 om kunnskapsstatus tar jeg med leserne inn i et tematisk bakteppe og presenterer noe av forskningen som tidligere er blitt gjort på dette temaet og gruppen innsatte. Teoretisk rammeverk blir beskrevet i kapittel 3, før jeg videre i kapittel 4 presenterer mitt vitenskapsteoretiske perspektiv, egen forforståelse, metodisk tilnærming, innhenting av data, etiske vurderinger og hensyn, analyseverktøy, samt drøfter vurdering av datas kvalitet gjennom begrepene reliabilitet og validitet. I kapittel 5 presenteres funnene fra studien. Der drøfter jeg disse opp i mot teori og tidligere forskning. Oppgaven avslutter med kapittel 6, som tar for seg avsluttende refleksjoner og implikasjoner for videre forskning.

2. Kunnskapsstatus

2.1 Et tematisk bakteppe

Per 1.januar 2016 var det 4192 innsatte i norske fengsler (Statistisk sentralbyrå, 2018). I følge rapporten «Hvem sitter i fengsel?» (Justis- og politidepartementet, 2007 – 2008) er det noen særtrekk hos innsatte som gruppe. Blant annet har 30% av denne gruppen tidligere vært barnevernsklienter, 40% har ungdomsskolen som høyest fullført utdanning, 30% har opplevd det å ha noen fra nær familie sittende i fengsel, 30% har ingen sted å bo, 50% har sykdommer som er kroniske, 70% er uten arbeid, 40% har en økonomi som tilsvarer at de lever under fattigdomsgrensen og 60% er rusavhengige (Regjeringen, 2012). Rapporten “Innsattes levekår 2014” (Mathias Killengreen Revold, 2015, s. 15) viser at flere av de innsatte tidligere har opplevd rus og vold, og har vokst opp i familier med dårlig råd. Videre viser rapporten til en intervjuundersøkelse som ble gjennomført i norske fengsler, høsten 2014. Undersøkelsen kommer blant annet fram til at 40% av de innsatte har opplevd mishandling i oppveksten, 38% av de innsatte hadde som barn bodd sammen med noen som hadde alkoholproblemer, var alkoholiker eller som brukte narkotika. Et annet interessant funn i rapporten er at 30% oppgir at de har lese- og skrivevansker. Skarðhamar & Telle (2009) viser at gruppen som har sonet lengre dommer har en høyere sannsynlighet for tilbakefall og det å bli fengslet på nytt.

2.1.1 KRIMINALOMSORGEN

Opplæring innenfor kriminalomsorgen

Tidligere var det de fengselsansatte som hadde ansvar for opplæringa i fengslet. I 1969 overtok skoleverket ansvaret for opplæringa og innsatte ble da omfattet av daværende lov om grunnskolen. På denne tiden skjedde en generell utvikling innenfor fengselsopplæringa, der det blant annet ble vektlagt at innsatte skulle beholde sine rettigheter også under soning, et prinsipp som fremdeles gjelder (Langelid, 2015). Det er lærere fra nærliggende skoler ute i samfunnet som har ansvaret for opplæringa i fengslet. Dette bidrar til at lærerkompetansen blir den samme uavhengig av hvor en mottar opplæringa (Det kongelige utdannings og forskningsdepartement, 2004, s. 19).

I 1969 lanserte kriminologen Nils Christie det som kalles for importmodellen. Tidligere var det selvforsyningsmodellen som var den styrende teoretiske modellen. Den gikk ut på at det var de ansatte i fengslene som selv var ansvarlig for de tjenestene som ble gitt, som blant annet opplæringa i fengslet. Ved å lansere importmodellen åpnet en systemet. Ansvaret for tjenester som ikke har med det fengselsmessige å gjøre ble, lagt utenfor fengslet. Noe av bakgrunn for dette var blant annet at en så behovet for å få inn personale med pedagogisk kompetanse, da flere av de innsatte hadde mangelfull skolegang (Langelid, 2015). Her tenker jeg at en fordel med selvforsyningsmodellen, et selvforsynt fengsel, er at det som trengs også fins innenfor fengslet. Det innebærer mindre byråkrati og mindre behov for å involvere eksterne instanser og/eller fagfolk. På den andre siden vil importmodellen gi de innsatte en helt annen kobling til det vanlige livet utenfor fengslet. De innsatte får fagkompetent opplæring og et vitnemål som er fra en nærliggende videregående skole, ikke fra fengselsskolen. Det kan derfor tenkes at dette bedre forbereder de innsatte på et liv i frihet.

I dag blir den tidligere importmodellen omtalt som forvaltningsamarbeidsmodellen. Dette på bakgrunn av straffegjennomføringslovens § 4 som omhandler og pålegger kriminalomsorgen å samarbeide med andre etater, slik at den innsatte skal få de tjenester som vedkommende har krav på gjennom lovgivning (Det kongelige utdannings og forskningsdepartement, 2004, s. 10)

St.meld. nr.27 (2004-2005) *Om opplæring innenfor kriminalomsorgen - "enda en vår" bidro til å skape en ny retning når det gjaldt opplæringa innenfor kriminalomsorgen* (Langelid, 2015). Bakgrunnen for stortingsmeldingen var tidligere evalueringsrapporter om fengselsundervisningen. Da evalueringene viste behov for kvalitetsforbedring på flere ulike områder innenfor opplæringa, startet prosessen med å få til endring - noe som resulterte i ovennevnte stortingsmelding (Det kongelige utdannings og forskningsdepartement, 2004, s. 9). Fylkeskommunene er administrativt og faglig ansvarlige for utdanningen og opplæringa som skjer i fengslet. Det praktiske ansvaret for selve opplæringa er det lokale videregående skoler som har. Fylkesmannen i Hordaland har det overordnede nasjonale ansvaret for opplæring innenfor kriminalomsorgen (Oppikrim, 2017).

Om norsk kriminalomsorg

Det er fem pilarer som ligger til grunn for virksomheten innenfor kriminalomsorgen. Disse pilarene omhandler et humanistisk menneskesyn, prinsippet om at når straffen er ferdig sonet

så har en gjort opp for seg, normalitetsprinsippet, samt rettssikkerhet og likebehandlingsprinsippet (Det kongelige justis- og politidepartement, 2007, s. 7). Et av hovedmålene innenfor kriminalomsorgen er som nevnt at tilbakefall skal hindres. Dette skal sikres ved at straffegjennomføringen foregår på en måte som motvirker at den enkelte skal begå ny kriminalitet etter endt soning (Det kongelige utdannings og forskningsdepartement, 2004, s. 12).

Prinsippet om et humanistisk menneskesyn bygger på tanken om at hvert et menneske er unikt og ukrenkelig. Humanismen bygger på et verdisyn der troen på mennesket står sentralt. En har tro på at mennesket er i stand til å ta rasjonelle valg som er til det beste for seg selv og andre mennesker. Det at mennesket er unikt og ukrenkelig omhandler menneskets rett til å ta egne valg og stå ansvarlig for de konsekvensene som eventuelt skulle oppstå på bakgrunn av disse. Det at straffegjennomføringen bygger på dette prinsippet fremkommer blant annet ved at alt som har med rehabiliteringstilbud å gjøre, må skje frivillig og være noe den innsatte selv velger. Dette handler om at den innsatte skal være aktør i eget liv (Det kongelige justis- og politidepartement, 2007, s. 20). Rettssikkerhet og likebehandling er viktige verdier som står sentralt innenfor kriminalomsorgen, og er dermed det andre viktige prinsippet. Selve straffegjennomføringen reguleres gjennom straffegjennomføringsloven. Likebehandling omhandler at praksisen som blir utført er ensartet. Det vil si at tilfeller som er like skal behandles likt (Det kongelige justis- og politidepartement, 2007, s. 21). Videre bygger samfunnet vårt på et prinsipp som innebærer at når den domfelte har gjennomført straffen sin, da har han eller hun også gjort opp for seg. Til tross for dette, ser en likevel at det i praksis er en rekke utfordringer denne gruppa kan møte på den dagen de skal tilbake til samfunnet igjen. Derfor er det viktig at fengselssystemet bidrar det de kan med å skape en god overgang, og hjelper de innsatte med å kunne bli integrert i samfunnet og får en ny sjanse. Dette kan gjøres ved å drive brobygging overfor for eksempel ulike arbeidsplasser som kvier seg for å eventuelt skulle ta imot tidligere straffedømte (Det kongelige justis- og politidepartement, 2007, s. 22).

Siste pilar er det som kalles normalitetsprinsippet. Ved å definere at noe er normalt blir noe annet sett på som et avvik. Når en snakker om normalisering innenfor kriminalomsorgen handler dette om at fengselssamfunnet skal gjøres mest mulig likt samfunnet utenfor. Dette for at den straffedømte skal være forberedt på det samfunnet utenfor som han/hun skal tilbake til etter endt soning. Dette er noe av grunnen til at opplæringa i fengsel blir omtalt som et av

de viktigste tiltakene for å forberede innsatte på livet etter soning (Langelid, 2015). Videre innebærer normalitetsprinsippet at det i utgangspunktet skal være samme forpliktelser og rettigheter for innsatte som ellers i befolkningen. Dette så langt det lar seg gjøre med tanke på blant annet sikkerhet og forsvarlighet. Noen ganger kan det være at det også må bli tatt hensyn til hvilke opplæringstilbud fengslet har og at den innsatte ikke får det som var eget ønske (Det kongelige utdannings og forskningsdepartement, 2004, s. 13).

2.2 Tidligere forskning

For å gi et innblikk i hvilken forskning som finnes om temaet har jeg her valgt å presentere et utvalg. Jeg skiller mellom norsk og internasjonal forskning. En kan fastslå at fengselssystemet i Norge og USA er forskjellig, og at det kan ha betydning. Det kan derfor tenkes at den internasjonale forskningen er preget av at en har en annen holdning til innsatte og aktiviteten innsatte i fengsel bør ha. I USA sitter nesten ti ganger så stor andel av befolkningen i fengsel som i Norge. Vi topper statistikken i Norden med 80 innsatte av 100 000 innbyggere, men som likevel er lavt i forhold til USA med 700 innsatte av 100 000 innbyggere. Sagt på en annen måte: I Norge har vi omlag 4000 innsatte fordelt på 54 forholdsvis små fengselsinstitusjoner, mens det i USA er 2,2 millioner innsatte fordelt i ofte gigantiske delstatsfengsel. Tallene over gir i seg selv en beskrivelse av stor ulikhet mellom fengselsvesenet i de to landene. En annen ulikhet er at vi her til lands, med våre beskjedne 4000 innsatte, har flere innsatte enn vi har kapasitet til i fengslene, mens USA bare bruker 95% av sin fengselskapasitet (UNODC, 2016 & Kriminalomsorgen, 2017). Her er det også relevant å nevne at fengselsansatte fra USA besøker norske fengsel for å lære hvordan en mer human måte å behandle innsatte på enn det som er vanlig i amerikanske fengsel. En mer human innstilling til innsatte innebærer for eksempel at innsatte med psykiske plager får hjelp, det innføres færre regler og belønningssystem for god oppførsel. Dette har ført til mindre vold blant innsatte og flere overflyttes til fengselsavdelinger med lavere sikkerhetsgrad eller til fengsel nærmere pårørende for på den måten bidra til bedre psykisk helse hos de innsatte (Aftenposten, 2017).

2.2.1 NORSK FORSKNING

Det finnes begrenset forskning i Norge på hvilken betydning opplæring under soning har for den enkelte etter endt straffegjennomføring. Det er derimot forsket en del på hvordan innsatte

opplever opplæringa de har fått tilbud om under soning. I tillegg finnes forskning på hvilken betydning det å stå i en jobb har for å minske risikoen for igjen gjøre noe kriminelt/havne på en kriminell løpebane.

I 2014 ble det gjennomført en levekårsundersøkelse blant innsatte hvor det ble intervjuet 264 personer i norske fengsel. Undersøkelsen viser blant annet at innsattes levekår før de starter soningen gjennomgående var dårligere enn hos referansegruppen. Flere oppgir å ha hatt dårlig helse, samt slitt med fysiske og psykiske lidelser. Undersøkelsen viser videre at kun 36% var i arbeid før de havnet i fengsel. Når det gjelder tidligere skolegang viser undersøkelsen at 66% av de innsatte har fullført kun ungdomsskole eller et lavere nivå (Revold, 2015).

Ser en til Eikeland mfl. (2009) ble det foretatt en evaluering av utdanning i fengslet. Det ble utdelt spørreskjema til innsatte som var under utdanning under soning. Av de norske elevene som deltok i undersøkelsen var det gjennomgående en høy skår på spørsmål om de er fornøyde med utdanningen. På påstanden "jeg er fornøyd med undervisningen" svarer hele tre av fire at de er litt eller helt enige. Disse funnene samsvarer med det som har fremkommet i andre nordiske undersøkelser (Claesson & Dahlgren, 2002; Lindberg, 2005). Videre fremkommer det i evalueringen til Eikeland mfl (2009) at de innsatte oppgir grunnen "det å benytte tiden fornuftig og nyttig" som det viktigste når det gjelder begrunnelsen for å gå skole/ta utdanning under soning. Dette kan sees i sammenheng med studien til Skaalvik, Finbak og Pettersen (2003, s. 207) som viser til at deltakerne synes det å ha skolearbeid og "bruke tiden på", bidrar til å gjøre dagene lettere.

Den sistnevnte studien er en del av en evaluering som ble gjort av fengselsundervisningen i 2003. Studien er noe gammel, men evalueringen viser blant annet at elevene hadde varierte reaksjoner/erfaringer med klasseundervisningen de fikk under opplæringen i fengslet. Elevene opplevde at undervisningsnivået lå på det nivået gjennomsnitte av klassen lå på. For noen var dette positivt, mens for andre bidro nettopp dette til at de opplevde at undervisningen ikke var godt nok tilpasset dem. Videre viser studien at arbeidsformen individuelt arbeid med lærerveiledning var noe de fleste elevene hadde positive reaksjoner på. En slik arbeidsform hevdes å stille store krav til blant annet rutiner og selvstendighet.

Vi ser at skolegang har betydning for de fleste som deltok i denne studien. Hva slags betydning undervisningen har hatt varier. Halvparten svarer at det å lære noe i seg selv har vært viktig, mens langt færre framhevet den formelle kompetansen knyttet til undervisningen. Når det gjelder den mer langsiktige betydningen av undervisningen elevene fikk i fengsel, så hadde de fleste elevene forventninger på dette punktet. Her viser studien at noen elever hadde forventninger til at man generelt skulle bli flinkere til å takle hverdagslivet i frihet, mens andre håpet at opplæringen skulle få betydning for et fremtidig arbeidsforhold (Skaalvik, Finbak & Pettersen, 2003, s. 234-235).

2.2.2 INTERNASJONAL FORSKNING

Internasjonalt er det gjort en rekke studier på effekten utdanning i kriminalomsorgen har hatt på den innsatte.

Helt siden 1990-tallet har forskning vist at innsatte som følger utdanningsprogram under soning har lavere risiko for tilbakefall etter fullført soning. Riktig utdanning har også ført til mindre vold og et bedre miljø i fengselet. En studie gjennomført av James Vacca (2004) understreker at riktige utdanningsprogram lar innsatte jobbe med sine sosiale, kunstneriske, og emosjonelle ferdigheter. Disse programmene fokuserer også på akademisk, yrkesfaglige eller sosiale utdanninger. Der hvor fengslene ikke begrenses av for lite midler, dårlig ledelse eller dårlig materiell, vil de innsatte se muligheter for å bedre sin egen situasjon etter endt soning. Fengselspopulasjonen (i USA) er hovedsakelig menn, og består i stor grad av personer som ikke har fullført grunnskole. Begrensede lese- og skriveferdigheter er en utfordring, og det er viktig at dette er forstått slik at lærerne kan møte innsatte på deres nivå, og på denne måten øke de innsattes motivasjon til å fullføre utdanningsprogrammene (Vacca, 2004). Det er i USA også blitt gjennomført en metaanalyse av Davis, Bozick, Saunders & Miles (2013), som så på hvilken effekt utdanning i kriminalomsorgen hadde på innsatte. Den viser at utdanning er med på å redusere risikoen for tilbakefall. Forskningen viser videre at sjansen for å få jobb etter endt soning var større dersom en hadde tatt yrkesopplæring i fengslet.

En annen amerikansk studie gjennomført av Steurer & Smith (2003) fulgte to ulike grupper deltakere over en treårsperiode. Studiens hensikt var å studere innsatte ved institusjoner i delstatene Maryland, Minnesota og Ohio opp mot sosiodemografiske variabler. Studien belyser effekten av utdanningsprogram i forhold til tilbakefall og sysselsetting. Den ene

gruppen var innsatte som deltok i opplæring mens den andre gruppen ikke deltok i opplæring. Resultatet viste at de som hadde deltatt i opplæringa hadde mindre tilbakefall og hadde høyere lønn. Tre diktome mål ble benyttet for tilbakefall: re-arrestasjon, re-dom, re-fengsling. Studien benyttet ulike former for statistiske analyser (bivariate og multivariate analyser). Det ble funnet at deltakelse i utdanningsprogram hadde betydelig effekt på tilbakefall i delstaten Ohio. I Minnesota kunne en også vise til betydelig effekt. I Maryland ble det også avdekket effekt, men ikke tilstrekkelig for statistisk signifikans. Studien konkluderer også med at feltet (effekten av utdanningsprogram) trenger mer forskning for å kunne trekke en endelig konklusjon. Å fokusere utelukkende på tilbakefall er ikke tilstrekkelig da det er flere faktorer som kan ha betydning, som familiestabilitet og sysselsetning. Forskerne i denne studien hevder at det er behov for strengere forskning og analyser som ikke kun benytter bivariate analyser.

En studie gjennomført av John H. Esperian (2010) er med på å styrke hypotesen om at det er mer fornuftig å støtte utdanningsprogram i fengsler ut fra to konklusjoner. Den første er at tilbakefall reduseres dramatisk. Den andre er at utdanning av innsatte fører til at kostnader knyttet til langtidsopphold reduseres. Forfatteren har bakgrunn fra 10 år i fengselssystemet, hvorav 3 år som direktør for utdanningsprogram ved College of Southern Nevada. Studien består av sekundærdata fra diverse artikler, intervjuer og andre medier. Studien viser blant annet til at USA har 5% av verdens befolkning, men 25% av verdens fengselsbefolkning. Det vil være i samfunnets interesse å hjelpe så mange innsatte som mulig tilbake til et normalt liv utenfor fengselsmurene. Unntaket er dem samfunnet vil skjermes mot, for eksempel mordere og barneovergrepere.

Rapporten «Employment after Prison: A longitudinal Study of Former Prisons» undersøker tidligere innsattes tilknytning til ansettelse etter endt soning. 740 menn deltok i studien, hvorav gjennomsnittsalderen på deltakerne var på 36 år. Studien viser at flere av de innsatte sliter med å holde på jobben de har etter endt soning. 65% av utvalget fortalte at de hadde en jobb etter soning, men mindre enn halvparten hadde jobb da undersøkelsen ble gjennomført, altså 8 mnd etter endt soning. Det førte videre til at 45% av deltakerne var avhengig av familie og venner som økonomisk inntektskilde 8 måneder etter endt soning (Visher, Debus-Sherrill & Yahner, 2011)

Siste artikkelen jeg tenker er relevant å nevne er skrevet av Jennifer E. Cobbina, Beth M. Huebner, & Mark T. Berg (2010). Artikkelen kritiserer hvordan litteraturen ofte bruker tilbakefall som mål i stedet for å se på mer sammensatte mål. Forskerne hevder videre at faktorer som jobb, forsoning med familie, fadderordninger etc., alle er indikatorer på god forankring i sivilsamfunnet, og at disse burde være mer sentrale i forskning. Dette er også noe av bakgrunnen for at jeg i min studie velger å fokusere på det jeg gjør.

OPPSUMMERING

Forskningen som er gjennomført i både Norge og internasjonalt har i hovedsak fokus på hvilken effekt utdanningen har i forhold til tilbakefall til ny kriminalitet. I Norge er det i stor grad innsattes egne opplevelser og evalueringer av fengselsopplæringa som er gjennomført. Angående den internasjonale forskningen er det en del resultater fra metaanalyse og studier basert på sekundærdata med fokus på tilbakefall etter opplæringa, og en del trekker frem kritikk mot nettopp dette fokuset. Mye av forskningen har foregått i form av kvantitative studier, hvor spørreskjema er blitt brukt som verktøy. Ved hjelp av en kvalitativ tilnærming har min studie som hensikt å gå mer i dybden. Dette gjør jeg i form av å blant annet stille oppfølgingsspørsmål ut i fra deltakernes svar, samt be om utdypning/refleksjoner.

3. Teoretisk rammeverk

For å kunne belyse oppgavens problemstilling på en best mulig måte har jeg valgt teori om arbeid og arbeidets betydning, samt arbeidsinkludering. Videre er det tatt med teori om selvoppfattelse, motivasjon og mestring, da dette er sentrale faktorer både under opplæring og ved det å være i arbeid.

3.1 Arbeid og arbeidets betydning

Gjennom tidene har både betydningen og verdiene knyttet til begrepet arbeid, vært i endring (Midré, 1995). Arbeidsbegrepet, slik vi bruker det i dag, har ifølge Wadel (1985) en forholdsvis kort historie. Det oppsto for vel 200 år siden som et produkt av den industrielle revolusjon. I vår vestlige kultur identifiserer vi i dag ofte “arbeid” med det som er lønnet arbeid, også kalt lønnsarbeid (Wadel, 1985).

Arbeid er viktig for verdiskaping, det vil si produksjon av varer og tjenester. Knut Halvorsen (1993) beskriver samtidig lønnsarbeid som den viktigste fordelingsmekanismen for goder i samfunnet. Folk flest er positivt innstilt til arbeid. For å forstå hva det kan bety å ikke ha en jobb, er det viktig å forstå hva lønnsarbeid er.

Lønnsarbeid kan forstås som:

- “En kilde til inntekt
- En form for aktivitet
- Noe som strukturerer tiden
- En kilde til kreativitet (gir mulighet for å realisere oss som skapende mennesker) og herredømme (makt)
- En kilde til identitet
- En kilde til sosial samhandling og integrasjon
- Noe som gir en følelse av formål og mening”. Halvorsen (1993, s. 107)

“Arbeid har også gjennomgående positiv betydning både for de som er “innenfor” og de som er “utenfor” arbeidslivet. Det handler om økonomisk trygghet, deltakelse, mestring, og også

om opplevelse av normalitet og verdsettelse” hevder Wangen (2010, s 22). Samtidig er det viktig å være klar over at vi alle nok har vår egen oppfatning når det gjelder betydningen av det å stå i jobb. En kan likevel anta at flere av de som er i arbeid, i stor grad definerer sin status ut ifra det arbeidet de gjør. For mange blir arbeid en viktig del av identiteten (Wangen, 2010).

Betydningen av å ha en jobb kommer kanskje tydeligst frem hos de som av ulike årsaker ikke er en del av arbeidslivet (Wangen, 2010). Mange innsatte har en svak tilknytning til arbeidslivet. Kun 31 % av de innsatte var i lønnet arbeid før soning ifølge Fafos levekårsundersøkelse gjennomført i 2004. Blant de øvrige innsatte var det også få som hadde vært under utdanning. Den samme undersøkelsen viste også at innsatte har et lavt utdanningsnivå sammenliknet med resten av befolkningen (Bronebakk, 2005). For å kunne opprettholde det velferdssamfunnet vi har i dag, er det viktig at flest mulig bidrar etter egen evne. Det norske politiske svaret eller løsningen på hvordan å få flere innenfor arbeidslivet, er det vi kaller arbeidsinkludering.

3.2 Inkluderende arbeidsliv

Inkluderende arbeidsliv (IA) har blitt et sentralt begrep i Norge. Den generelle visjonen er at arbeidslivet skal bli mer åpent, og med plass til de som kan og vil arbeide (Idebanken, 2018). Noe av tanken bak IA er at det å være i jobb vil kunne ha positiv innvirkning for den enkeltes psykiske og fysiske helse. I tillegg er tanken at den viktigste arenaen for å sikre inkludering i arbeidslivet, er arbeidsplassen (Hernes, Heum & Haavorsen, 2010). Det krever en samlet innsats på arbeidsplassen for å oppnå et inkluderende arbeidsliv. Dette IA-arbeidet kan for eksempel dreie som om at arbeidsplassen har fokus på et godt arbeidsmiljø, da det er en viktig faktor for at folk skal ønske å komme på jobb. Det kan handle om at arbeidsplassen ansetter personer som ikke kan være i en 100 % jobb og legger til rette for de som har vanskeligheter med å komme inn på arbeidsmarkedet (Idebanken, 2018).

Innsatte i norske fengsler har gjennomgående lav utdanning, og er marginalisert på arbeidsmarkedet. Det viser flere levekårsundersøkelser (Skarøhamar, 2003; Friestad & Hansen, 2004). Per 1 januar i 2016 var 4192 personer innsatt i norske fengsel (SSB, 2018). Mange av dem skal ut i arbeidslivet etter endt soning. Målet til kriminalomsorgen er å

forberede dem på livet etter soning og hindre tilbakefall. Det kan tenkes at møtet med et inkluderende arbeidsliv er en viktig faktor for å kunne oppnå dette.

Oppgaven fokuserer på gruppen tidligere innsatte. Det er lett å tenke seg at denne befolkningsgruppen har særlig behov for tilrettelegging når de møter sivilsamfunnet. Mange har en tøff fortid forut for soningen, med grader av omsorgssvikt, overgrep, rus m.m. Dette er typisk mennesker som kan ha behov for å bli sosialisert inn i en vanlig arbeidshverdag fordi mange av dem ikke er vant med det fra før.

I filmen “Where to Invade Next” (Moore, 2018) forteller filmskaperen Michael Moore at 80 prosent av de innsatte i USAs fengsler kommer tilbake. I følge Moore (2018) er tilsvarende tall for Norge 20 prosent, det laveste i verden. Dette tyder på at både soningsforhold og ettervern er mer vellykket i Norge enn i USA. Organiseringen av inkluderende arbeidsliv i Norge kan være en del av dette bildet på den måten at den er basert på en ambisjon om å gi plass til de som av ulike grunner har havnet utenfor arbeidslivet.

3.2.1 BAKGRUNN FOR IA-AVTALEN

Første gangen begrepet inkluderende arbeidsliv (IA) ble introdusert var i en innstilling fra Sandman-utvalget i år 2000. Bakgrunnen for innstillingen var at utvalget hadde fått i oppgave å se på hva som kunne være årsaken til den daværende store veksten i sykefravær og uførepensjonering, samt komme med forslag på tiltak som kunne bidra til å minke disse tallene (Aabø, 2016). Innstillingen førte til forhandlinger mellom partene i arbeidslivet og myndighetene, noe som videre resulterte i intensjonsavtalen om et inkluderende arbeidsliv i 2001 (Idebanken, 2018).

3.2.2 INTENSJONSAVTALEN OM ET MER INKLUDERENDE ARBEIDSLIV

Den første IA-avtalen ble undertegnet i oktober 2001. I 2014 underskrev regjeringen og hovedorganisasjonene fra arbeidslivet den fjerde avtalen. Den varte ut 2018 (Regjeringen, 2018a). IA-avtalen er nå blitt forlenget og den nye avtalen gjelder fra 1 januar frem til 31 desember 2022 (Regjeringen 2018b). Nasjonalt er de overordnede målene å hindre at folk blir utstøtt fra arbeidslivet, forebygge sykefravær og legge større vekt på jobbnærvær. IA-avtalen og prosessen rundt den har også som mål å øke rekrutteringen til arbeidslivet, spesielt når det gjelder mennesker med redusert funksjonsevne. I tillegg har IA-avtalen et mål om at eldre arbeidstakere skal stå lengre i jobb (Hernes, Heum & Haavorsen, 2010).

IA-avtalen består av både en sentral og lokal del, hvor den sentrale delen er de nevnte målene. Den lokale delen av IA-avtalen er selve samarbeidsavtalen som blir inngått mellom NAV arbeidslivssenter og den enkelte virksomhet som ønsker å bli en IA-virksomhet. Bedrifter som har undertegnet denne avtalen vil få tilgang på ressurser fra NAV som skal kunne bidra til at en når IA sine mål (UNIO 2011). I 2014 var 26 prosent av virksomhetene i Norge IA-virksomheter. Mange offentlige etater og store bedrifter er IA-virksomheter. I 2014 jobbet nesten 60 prosent av norske arbeidstakere i en IA-virksomhet (Regjeringen, 2018a). Ved å være IA-virksomhet får en tildelt en egen kontaktperson innenfor et av NAVs arbeidslivssenter. Kontaktpersonene har som rolle å veilede ledere, tillitsvalgte og verneombud på den enkelte arbeidsplass til å jobbe målrettet for et mer inkluderende arbeidsmiljø (NAV, 2018) .

3.2.3 TREPARTSSAMARBEID

IA-avtalen bygger på det vi kaller et trepartssamarbeid, hvor avtalen inngås mellom regjeringen og de ulike partene i arbeidslivet, det vil si arbeidsgiver og arbeidstaker representert av sine organisasjoner. Regjeringen er representert ved Arbeids- og sosialdepartementet og Kommunal- og moderniseringsdepartementet. NHO, KS, Spekter og Virke representerer arbeidsgiverne, mens LO, UNIO, YS og Akademikerne representerer arbeidstakerne (Regjeringen, 2014).

For gruppen tidligere innsatte *kan* IA-avtalen bety at den tidligere innsatte får nødvendig støtte til å bli en del av arbeidslivet. Tilrettelegging og skreddersøm kan bidra til at en enklere klarer å stå i arbeid, til tross for de erfaringene en har med seg og utfordringene dette kan medføre. De som har kommet skjevt ut og havnet på en kriminell løpebane kan trenge hjelp og spesielle tiltak for å komme seg på rette spor igjen. En såkalt IA-bedrift skulle i utgangspunktet ha tilgang på nødvendige verktøy for å hjelpe denne gruppen til å stå i arbeid.

3.3 Selvopfatning, motivasjon og mestring

Den oppfatningen som en person har av seg selv, er en viktig forutsetning for personens tanker, følelser, motiver og handlinger (Skaalvik & Skaalvik, 2005). Videre hevder Skaalvik og Bong (2003) at hvordan en oppfatter seg selv, er avgjørende for hvilke type valg en tar og hva en tenker en er i stand til å klare.

Rosenberg (1979) hevder i likhet med dette at en person handler ut ifra hvilken forestilling en har om seg selv. Videre påpeker han at erfaringene har betydning for hvilken selvoppfattelse en person har. Sammenhengen mellom en persons selvoppfattelse og motivasjon kommer til uttrykk i flere av de nyeste kognitive teoriene om motivasjon.

Det å ha tilgang på sine ressurser og å vite og evne hvordan de kan brukes, gir mulighet til å mestre ting. Ressursene er (grunnleggende sett) mangfoldige, og kan være alt fra ulike kunnskaper og ferdigheter, også sosiale, til hjelpere og utstyr (Ekeland & Heggen, 2007). For å kunne forstå og forklare menneskers motivasjon kan en ta utgangspunkt i forventningsteorier.

3.3.1 BANDURAS TEORI OM MESTRINGSFORVENTNINGER

I Albert Banduras (1997) teori om kognitiv sosial læring står mestringstroen sentralt. *“Hvis folk ikke tror de kan skape resultater, vil de ikke forsøke å få ting til å skje”* (Bandura, 1997). Forventninger og erfaringer er i følge Bandura (1997) viktige kilder til motivasjon. En persons forventninger har betydning for hvilke aktiviteter en gir seg ut på og mengde av energi og innsats vedkommende legger i gjennomføringen. Har vi mennesker en tanke om at situasjoner eller aktiviteter stiller krav på et nivå som er høyere enn vi kan innfri er det ofte en tendens til at vi forsøker å unngå disse.

Bandura (1986) skiller mellom to typer forventninger: Self-efficacy og Outcome Expectation. Begrepet “Self-efficacy” oversettes best til norsk som mestringsforventninger. Begrepet defineres som den oppfatningen mennesker har av egne evner i forhold til å kunne organisere og utføre ulike handlinger som trengs for å kunne oppnå resultater. Videre beskriver Bandura hvordan det i tilknytning til mestring ligger ”Outcome expectation” som på norsk oversettes til resultatforventninger. Dette inneholder de forventningene en person har om hva som vil skje hvis en får til å gjennomføre en bestemt oppgave. Både mestringsforventninger og resultatforventninger har betydning for motivasjonen til den enkelte.

Bandura (1977) hevder at det er fire kilder til sterk mestringstro og høy grad av mestringsforventninger . Disse er: Mestringsopplevelser, vikarierende erfaringer, verbal overbevisning og fysiologiske reaksjoner. Den første kilden er Mestringsopplevelser (Performance accomplishment). Opplevelser med suksess og det å få til er en av de tingene

Bandura påpeker når han skal forklare hva som kan bidra til at mennesker får økt tro på seg selv. Gjentatte opplevelser av å ikke lykkes vil derimot kunne bidra til å svekke mestringstroen. Neste kilde er vikarierende erfaringer og innebærer det at å observere andre mennesker som lykkes eller ikke lykkes i ulike aktiviteter de utfører. Dette spesielt hvis det er personer som er lik en selv eller som er i lignende situasjoner. Vikarierende erfaringer-kilden vil kunne ha betydning for om et menneske går inn i en oppgave eller unngår den. Ved å se for eksempel medelever som lykkes, vil observatørens egen mestringstro kunne øke. Den tredje kilden som bidrar til å styrke menneskets tro på mestring er det Bandura kaller sosial overbevisning (Verbal persuasion). I dette ligger at mennesker som blir overtalt verbalt om at de innehar de evner som trengs for å kunne mestre gitte situasjoner, gis bedre forutsetninger for å kunne mobilisere ekstra utholdenhet og kraft, for så, på bakgrunn av dette, å ha større sjans for å lykkes med oppgaver de utfører. Siste kilde til økt mestringstro er det Bandura kaller fysiologiske reaksjoner. Her påpeker han at det ikke er intensiteten i seg selv, men hvordan personen tolker og oppfatter den følelsesmessige reaksjonen. Hvordan en responderer på disse reaksjonene, vil spille en stor rolle for mestringstroen. Et eksempel er en person som skal snakke høyt i store forsamlinger, og som blir veldig nervøs. Dette vil kunne bidra til at personen får en svak mestringsfølelse i lignende situasjoner. Det å ha et moderat fysiologisk aktiveringsnivå når det er snakk om “sommerfugler i magen”, vil kunne bidra til at personen får et økt oppmerksomhetsnivå når oppgaven skal utføres, mens et for høyt aktiveringsnivå vil kunne gå utover måten oppgaven blir utført på.

De fire kildene som er blitt presentert over, vil påvirke et menneskes forventning om mestring. De som har tro på mestring, vil i tillegg ha tro på å kunne ta hånd om utfordringer som måtte komme, og tillit til sine egne muligheter til å komme over ulike hindringer, noe som igjen kan føre til at en opplever å ha makt over egen situasjon. Mestringstroen hos oss mennesker utvikler seg hele livet, fordi vi hele tiden tilegner oss nye erfaringer, ferdigheter og kunnskap (Bandura, 1977).

Det er valgt teorier som har relevans for min oppgave. Oppgaven handler om tidligere innsatte som har gått veien fra soning til arbeidsliv. Ved å bruke teori om både arbeid og arbeidets betydning, inkluderende arbeidsliv, samt motivasjon og mestring får jeg muligheten til å dekke både et samfunns og et individnivå.

4. Metode

Her vil jeg redegjøre for valg av metode, vitenskapelig ståsted, innhenting av datamaterialet og verktøy som er blitt brukt for å analysere funnene. Jeg vil også ta for meg etiske vurderinger og betraktninger, samt diskutere datas kvalitet med utgangspunkt i begrepene reliabilitet og validitet.

4.1 Valg av metode

Prosjektets tema og problemstilling har vært retningsgivende i valg av metodisk tilnærming. Kvale (2017) beskriver at begrepet metode opprinnelig betyr “veien til målet”. Ofte blir kvalitative metoder satt opp i kontrast til de kvantitative metodene (Repstad, 1993). I kvalitative metoder er hensikten å få en dybdeforståelse av et fenomen. Dette skiller metoden fra kvantitative metoder hvor en søker å gå mer i bredden (Thagaard, 1998). En kan si at *“kvalitative metoder fremhever innsikt mens de kvantitative fremhever oversikt, eller at kvalitativ forskning søker forståelse, mens kvantitative søker forklaring”* (Tjora, 2017, s.28). Ved å bruke kvalitative metoder karakteriserer en. Selve begrepet viser til kvalitetene, sagt med andre ord egenskapene eller karaktertrekkene til fenomenet (Repstad, 1993).

Hovedfokuset for oppgaven min var å få innsikt i enkeltpersoners erfaringer for hvilken betydning opplæring under soning har hatt for arbeidslivsdeltakelse etter endt soning. Ønsket var å få frem deltakernes erfaringer, tanker og refleksjoner. Dette for å forsøke å forstå den enkeltes livsverden. Dalen (2008) beskriver livsverden som en persons opplevelser og beskrivelser av egen livssituasjon, samt hvordan en forholder seg til den. Mitt ønske var med andre ord å finne mening og søke innsikt i mine deltakeres subjektive erfaringer og opplevelser. Det ble på bakgrunn av dette naturlig for meg å velge en kvalitativ metode. Et av kjennetegnene ved kvalitative metoder er at de har et fleksibelt forskningsopplegg (Thagaard, 1998). Underveis i prosessen har jeg forholdt meg fleksibelt til opplegget, da jeg har måttet gjøre endringer og forandret på ting underveis. For å kunne innhente kunnskap og oppnå best mulig innsikt i temaet valgte jeg å gjennomføre forskningsintervju. Dette er i følge Thagaard (2013) den mest brukte metoden innenfor kvalitativ forskning.

Intervjuteknikken jeg valgte var semistrukturerte intervju. Kvale & Brinkmann (2009) definerer et semistrukturert livsverdenintervju som *”en planlagt og fleksibel samtale som har som formål å innhente beskrivelser av intervjupersonens livsverden med henblikk på fortolkning av meningen med de fenomener som blir beskrevet”* (s. 325). Intervjuet var verken en lukket spørreskjema-samtale eller en åpen samtale, men semistrukturert. Ved å skape en intervjusetting som bar preg av en samtale, var min grunntanke at dette kunne bidra til en likeverdig relasjon, og at det kunne føre til at jeg klarte å skape en samtale hvor deltakeren opplevde trygghet og tillit til meg som intervjuer.

I kvalitative forskningsmetoder er en ofte nær de en “forsker på”, enten som deltakende i situasjoner der det blir gjort observasjon eller i en intervjusituasjon med de som er deltakere. Det at en er så tett på er noe av det som gjør kvalitativ forskning så spennende, men som også kan gi oss spesielle utfordringer (Tjora, 2017).

4.1.1 EGEN FORFORSTÅELSE

Før jeg startet prosessen med masteroppgaven hadde jeg lite kjennskap til tema kriminalitet, innsatte som gruppe og de tilbud som finnes i norske fengsler. Likevel hadde jeg en tanke om at flere som sitter i fengsel har hatt vanskeligheter tidligere i livet i form av for eksempel mobbing, rus og omsorgssvikt. Wormnæs (2005) hevder at: *“måten vi forstår noe på har stor betydning for hvordan vi forholder oss til det”* (s.256). Dette var noe av grunnen til at jeg satte meg inn i tidligere forskning og teori om tema i forkant av datainnsamlingen. Samtidig har jeg underveis i forskningsprosessen forsøkt å være bevisst egen forforståelse.

4.2 Vitenskapsteoretisk forankring - Fenomenologi og hermeneutikk

Det er et verdenssyn/paradigme som er utgangspunktet for hvordan en som forsker nærmer seg sin kvalitative forskning (Postholm, 2010). Sagt på en annen måte: *“Forskerens vitenskapsteoretiske forankring har imidlertid betydning for hva hun eller han søker informasjon om, og danner et utgangspunkt for den forståelsen forskeren utvikler”* (Thagaard, 2013, s. 37). Oppgaven min bygger på et fenomenologisk og hermeneutisk perspektiv.

”Fenomenologien tar utgangspunkt i den subjektive opplevelsen, og søker å oppnå en forståelse av den dypere meningen i enkeltpersoners erfaringer” (Thagaard, 2013, s.40). I følge Kvale & Brinkmann (2009) er det her sentralt å forstå fenomener på grunnlag av perspektivene til de vi studerer. Fenomenologien tar videre utgangspunkt i en antagelse om at virkeligheten er slik individet selv oppfatter den. Målet i fenomenologien er å nå inn til deltakernes livsverden (Dalen, 2008). Jeg har bevisst valgt å bruke begrepet “deltaker” i oppgaven. Dette da det synliggjør at det er jeg sammen med deltakere som konstruerer den virkeligheten som her blir fremstilt.

Noe av bakgrunn for at jeg velger både fenomenologi og hermeneutikk er at jeg er opptatt av både å forstå og fortolke. I kvalitativ forskning og fenomenologiske studier vil det alltid foregå en form for fortolkning. Dette fører oss over i hermeneutikkens verden. Begrepet hermeneutikk er gresk og betyr forklaringskunst (Gilje og Grimen, 2004). Hermeneutikken handler om fortolkning av meningsinnhold og vektlegger at det ikke finnes en absolutt sannhet. Sosiale fenomener kan derfor forstås på flere måter. Det blir fortrinnsvis opp til forskeren selv å fortolke datamaterialet (Thagaard, 2013).

4.3 Datainnsamling

4.3.1 REKRUTTERING AV DELTAKERE OG PRESENTASJON AV UTVALG

Jeg har i arbeidet med dette prosjektet valgt å intervju sju deltakere. Kontaktpersoner fra NAV og Kriminalomsorgen har rekruttert deltakere. Slike kontaktpersoner blir av Thagaard (2013) beskrevet som “døråpnere”. Kontaktpersonene fikk jeg tildelt gjennom å være med i det prosjektet jeg omtalte innledningsvis.

Aktuelle kandidater ble kontaktet, og de som ønsket å delta ga beskjed om dette til den kontaktpersonen de ble kontaktet av. De som ville være med som deltakere i prosjektet, ga også tydelig samtykke til at jeg som student/forsker mottok deres navn og telefonnummer, slik at jeg kunne etablere kontakt. Deltakerne ble kontaktet på bakgrunn av at de oppfyller de kriterier som danner grunnlag for deltakelse (se informasjonsskriv - vedlegg nummer 1). Det ble prioritert kandidater som kontaktpersonene mente stilte sterkest og hadde det beste potensialet når det gjelder å kunne gi nyttig informasjon, noe som også bidro til å gjøre utvalget strategisk (Malterud, 2012).

Kriteriene for deltakelse i prosjektet er at en har mottatt opplæring under soning og nå er i arbeid enten som ansatt eller lærling, samt er bosatt i Norge og snakker godt norsk. Alle deltakerne var også ferdig med soningen. I utgangspunktet var ønsket å ha like mange deltakere av begge kjønn representert i studien min, noe jeg oppdaget raskt at var vanskelig med tanke på utfordringen med å få tak i nok deltakere uavhengig av kjønn. Andelen kvinner i norske fengsler er på omlag 5 % (ca 180 kvinner), viser tall fra august 2014, mens gjennomsnittsalderen blant de omlag 4000 innsatte totalt er på 36 år (Det kongelige justis og beredskapsdepartement, 2014, s. 36 og 37). Jeg fikk til slutt et utvalg som består av til sammen syv deltakere der en av dem er kvinne. Utvalget består av deltakere i alderen 20 til 50 år. Alle mine deltakere har bestått ungdomsskolen.

4.3.2 UTARBEIDING AV INTERVJUGUIDE

Prosessen rundt innhenting av data startet med at jeg utarbeidet en intervjuguide. Denne delte jeg opp i følgende faser: Bakgrunn, Veien inn i arbeidslivet, Å være i arbeid og Avslutning. Bakgrunn for valgt inndeling var ønsket om å få et helhetlig inntrykk av deltakernes livsløp, og slik dekke problemstillingen på en best mulig måte. I samme dokumentet hadde jeg kategorien: "Informasjon før intervjuet", som var en påminning for meg selv som forsker. Denne omhandlet viktig informasjon/avklaringer som måtte gis deltakerne før intervju start. Intervjuguiden er lagt med i oppgaven som vedlegg (vedlegg nr 3).

4.3.3 GJENNOMFØRING AV INTERVJUENE

Jeg valgte å gjennomføre et prøveintervju med en fagperson i mitt personlige nettverk før jeg møtte deltakerne. Dette gjorde jeg først og fremst for å teste intervjuguiden, formuleringen av spørsmålene og rekkefølge, samt meg selv som intervjuer. Prøveintervjuet ga meg nyttige innspill til justeringer som etter mitt skjønn bidro til en bedre intervjuguide. Seks av intervjuene var ansikt til ansikt-intervju der fem av dem ble gjennomført i et lukket grupperom inne på en offentlig kafè. Ett intervju ble gjort på arbeidsplassen til deltakeren der vi disponerte et skjermet kontor under intervjuet. Ett av intervjuene ble gjort over telefon. Grunnen til at jeg valgte et offentlig sted for gjennomføring av de fleste intervjuene på kafè var for å gjøre møtet mer "uhøytidelig" samtidig som det var mulig å sitte skjermet. Med dette mener jeg at det ikke var mulig for andre på kafeen å høre hva som ble sagt.

Prosjektleder i prosjektet som min masteroppgave inngår i, hadde også anbefalt et offentlig sted for intervju.

Hvert intervju startet med at jeg presenterte meg selv og mitt prosjekt. Deretter gjentok jeg en del av den informasjonen deltakerne tidligere hadde mottatt i form av informasjonsskriv, blant annet taushetsplikt, anonymitet, informert samtykke og retten til når som helst å kunne trekke seg fra intervjuet uten nærmere begrunnelse. Videre ba jeg om tillatelse til å kunne ta opp intervjuet på bånd, noe alle deltakerne ga samtykke til.

Under intervjuet forsøkte jeg å skape en avslappet atmosfære. Jeg startet med å tilby deltakeren noe å drikke før intervjustart. Underveis opplevde jeg at de fleste deltakerne fattet tillit til meg som intervjuer, og det virket som de syntes det var meningsfullt å kunne delta i studien. Jeg opplevde at det var lett å få deltakerne mine til å fortelle. De virket åpne og var tillitsfulle. Det kan tenkes at det å få snakke om noe som er positivt og få forklare egen situasjon, var noe de opplevde som godt å gjøre.

De fleste intervjuene tok omlag en time ca. Det første intervjuet ble ganske kort og jeg gjennomførte ett intervju som varte på nesten to timer. I ettertid tenker jeg at noe av grunnen til at det første intervjuet ble kort var at det var første intervjuet jeg gjennomførte, utenom prøveintervjuet. Lite erfaring med å stå i en intervjusituasjon gjorde at jeg i ettertid så flere forbedringspotensialer etter dette intervjuet. Samtidig er det viktig å påpeke at jeg opplevde at deltakerne hadde ulike fortellerstiler. Noen deltakere snakket mye uten at jeg trengte å stille oppfølgingsspørsmål, mens andre ga korte svar selv om jeg ba om "å utdype". Det viste seg også at omfang av intervju avspeilet erfaring som deltakerne hadde.

Intervjuet jeg gjennomførte med deltaker nummer syv var et telefonintervju. Slike intervju har ifølge Kvale & Brinkmann (2015) en del ulemper. Blant annet er kroppsspråket en viktig del av mellommenneskelig kommunikasjon. I ettertid har jeg reflektert over om intervjuet kunne blitt forbedret om jeg hadde valgt videosamtale, fordi jeg da ville kunne fått med meg det som fremkommer av kroppslige uttrykk i samtalen. På den andre siden kan det tenkes at telefonsamtale uten video gjør det enklere for deltakeren å fortelle om sensitive tema.

4.3.4 LYDOPPTAK ELLER NOTATER?

I forkant av intervjuene stilte jeg meg selv spørsmål om hvorvidt jeg skulle ta notater eller gjøre lydopptak av intervjuene. I følge Thagaard (2013) er det ved begge disse fremgangsmåtene både fordeler og ulemper. Jeg valgte å bruke lydopptak under alle intervjuene for å kunne være mer til stede og ha hovedfokus på deltakeren. Tjora (2017) beskriver hvordan en slik fremgangsmåte bidrar til at forskeren kan ha hovedfokus på deltakeren og på det å holde flyt i samtalen. Ved å velge notater fremfor lydopptak vil datamengden bli redusert da det er umulig å skrive ned alt (Thagaard, 2013). Jeg valgte å ta noen notater underveis men var mer avslappet i forhold til dette da jeg visste at alt ble registrert på opptaker. Lydopptak bidro også til at jeg kunne fange opp ulike aspekter som ikke ville kommet frem i skriftlig tekst, som for eksempel tonefallet. I følge Norrby (1996) har det for deltakerne liten betydning at samtalen blir tatt opp på bånd, da dette er noe som blir glemt rett etter intervjuet. Selv tenker jeg at dette kanskje må nyanseres litt på bakgrunn av at det kan være deltakere som har dårlige erfaringer med at samtalen blir tatt opp på bånd. Dette kan for eksempel være hvis en har vært i en avhørssituasjon- noe mine deltakere har vært. Ingen av mine deltakere ga imidlertid uttrykk for at det var problematisk at samtalen ble tatt opp på bånd. Kontaktpersonen min som skaffet deltakere hadde dessuten før møtet avklart at det ville bli tatt lydopptak, da dette sto tydelig i informasjonsskrivet. Jeg valgte i tillegg å spørre deltakeren en ekstra gang før intervjustart.

4.3.5 FRA TALE TIL TEKST

Det er blitt gjort transkripsjoner av alle intervjuene etter gjennomføring. Transkribering handler om å skifte form, og i denne sammenheng har formen skiftet fra muntlig tale til tekst. Lydopptak av intervjuet har blitt forsøkt omgjort til ordrette intervjutranskripsjoner. Intervjuene er blitt transkribert for å kunne gjøre dem tilgjengelig for analyse. Malterud (2017) påpeker at det alltid vil skje en fordreining av hendelsen når forskeren skal omsette muntlig samtale til skriftlig tekst, dette selv om vi gjengir ord for ord. Jeg opplevde blant annet at muntlige dialektord var noe som i enkelte tilfeller kunne være vanskelig å finne en god nok skriftlig bokmål oversettelse for. Til sammen satt jeg med 58 A4 sider med transkripsjoner, (Times New Roman, skriftstørrelse 12 og linjeavstand 1,5). I første utkast ble lydopptakene fra alle intervjuene transkribert ord for ord, og små ord som eh, ehm og mhm ble tatt med. Grunnen til at jeg transkriberte intervjuene til bokmål var for å bedre lesbarheten, men også med tanke på personvern. Det at jeg valgte å transkribere intervjuene selv gjorde at jeg ble bedre kjent med datamaterialet mitt.

4.4 Analytisk fremgangsmåte

Analyseprosess er et begrep som brukes for å beskrive det arbeidet som skjer når forskeren utvikler sin forståelse av materialet det arbeides med (Thagaard, 1998). Allerede ved intervjuetidspunktet starter analysen, og det er ingen standard metode for analyse av forskningsintervju (Kvale, 2004). Min forståelse av begrepet analyseprosess er dermed at dette er en prosess som foregår under hele arbeidsprosessen med denne oppgaven.

4.4.1 SYSTEMATISK TEKSTKONDENSERING

Det er de sju kvalitative intervjuene som danner datagrunnlaget for oppgaven min. Under analyse av datamaterialet har jeg vært inspirert av analysemetoden systematisk tekstkondensering. Metoden viser hvordan en kan anvende en tverrgående analyse. Det som kjennetegner den tverrgående analysen er at informasjonen som blir sammenfattet er hentet fra en rekke forskjellige deltakere (Malterud, 2017).

Første trinnet i Malteruds (2017) analyse er det som kalles “helhetsinntrykk”. Her startet jeg med å lese alle transkripsjoner og til hver enkelt transkripsjon vurdere mulige temaer. Malterud (2017) er opptatt av hvordan en i denne fasen skal ha et fugleperspektiv. Her laget jeg en liste med ulike foreløpige tema som virket interessante. I denne første fasen fikk jeg opp tema som veien inn i arbeid, tidsaspekt, utfordringer, kvalifikasjoner, tilrettelegging, arbeidsmiljø, sosialt fellesskap, motivasjon og mestring osv.

Videre forsøkte jeg i trinn to å identifisere meningsbærende enheter. Dette ble gjort ved å gå gjennom alt av materialet mer systematisk. Her gjennomgikk jeg alle transkripsjonene, linje for linje. Videre forsøkte jeg å organisere materialet ved å ta med kun det som skulle studeres videre. Kodene fra første analysetrinn ble her videreutviklet og justert. De meningsbærende enhetene ble dermed klassifisert/sortert inn i grupper (Malterud, 2017).

Neste trinn av analyseprosessen er kondenseringen. Det gjøres ved at de meningsbærende enhetene identifiseres og kodes. Ved å kondensere innholdet i de meningsbærende enhetene kan en slik systematisk hente ut mening. Her la jeg bort det datamaterialet som jeg ikke hadde identifisert noen meningsbærende enheter i. Deretter satte jeg sammen og sorterte de meningsbærende enhetene inn i ulike hovedgrupper. På dette stadiet er det viktig at omfanget

av antallet kodegrupper ikke er for stort, siden analysen skal ende med en presentasjon av noen tydelige hovedfunn, og på den måten blir håndterbar i det videre arbeidet.

Siste trinn av analyseprosessen handler om å rekontekstualisere, det vil si å sette sammen de ulike meningsbærende enhetene på nytt (Malterud, 2017). Egne fortolkninger av datamaterialet skal i denne fasen gi en sammenfattet beskrivelse av det som undersøkes i oppgaven. Beskrivelsene blir forsøkt fremstilt på en så lojal måte som mulig med tanke på deltakernes stemmer. Leseren gis her innsikt i det deltakerne har fortalt, og jeg som forsker har forsøkt å være bevisst min rolle som fortolker.

Malteruds (2017) analyseprosess førte til at jeg satt igjen med fire hovedkategorier, med to til fire underkategorier under hver hovedkategori. Disse definerte jeg samlet sett som de mest relevante utgangspunktene for den videre undersøkelsen av problemstillingen. Nedenfor fremstilles tabellen som viser de ulike hovedkategorier og underkategorier som kom frem, disse vil bli presentert nærmere i presentasjon av funn og drøfting-kapitlet.

<u>Hovedkategorier</u>	Bakgrunn og tilbakeblikk	Veien inn i arbeid	Å være i arbeid	Andre interessante funn
<u>Underkategorier</u>	<i>Tidligere skolegang/ arbeidssituasjon</i>	<i>Rekruttering til arbeid</i>	<i>Behov for kvalifikasjoner</i>	
	<i>Opplæring under soning</i>	<i>Utfordringer med å skaffe arbeid/lærlingeplass</i>	<i>Betydningen av arbeid</i>	
	<i>Utfordrende med opplæringa</i>		<i>Sosialt fellesskap og støtte på jobb</i>	
	<i>Personlig motivasjon og følelse av mestring</i>		<i>Tilrettelegging på arbeidsplassen</i>	

4.5 Reliabilitet og validitet - vurdering av datas kvalitet

Reliabilitet og validitet er begge kjente begreper innenfor både kvalitative og kvantitative forskningsmetoder. Her tar jeg utgangspunkt i kvalitativ forskning når jeg redegjør for og diskuterer begrepene fordi studien min er basert på en kvalitativ forskningsmetode.

Reliabilitet handler om hvorvidt undersøkelsen er gjennomført på en pålitelig og tillitvekkende måte. Forskeren må her gjøre rede for hvordan data utvikles, samt skille mellom innsamlet data og egne vurderinger av materialet (Thagaard, 2013).

Siden kvalitativ forskning tar utgangspunkt i en fortolkende tradisjon, er det vanskelig for forskeren å være helt nøytral. Det er derfor viktig å være klar over egen forforståelse, og at denne kan endre seg underveis i forskningen. Forskeren må derfor være åpen for å justere seg/egen forforståelse underveis i forskningsprosessen (Repstad, 1993). I denne undersøkelsen har jeg ikke personlig kjennskap til deltakerne og har begrenset informasjon om deres historie. Dette vil derfor ikke påvirke intervjusituasjonen. Imidlertid vil andre faktorer, slik som kjemi mellom forsker og deltaker, kunne ha betydning.

Validitet handler om gyldigheten av resultatene i en studie. Malterud (2012) skiller mellom intern og ekstern validitet. Den interne validiteten handler om hvorvidt mine resultater er gyldige for utvalget (tidligere innsatte). Intern validitet handler videre om hvor gyldig resultatet er for fenomenet som er blitt utforsket (opplæring under soning sin betydning for deltakelsen i arbeidslivet etter endt soning). Ved ekstern validitet menes i hvilken grad forskningen er overførbar og funnene kan overføres til andre situasjoner (Malterud, 2012). I forskningen har jeg intervjuet kun 7 deltakere, noe som gjør at utvalget ikke er representativt. Krumsvik (2014) påpeker hvordan en slik type utvalg vil sette begrensninger i forhold til generaliserbarhet og den ytre validiteten hos forskningen. Mine funn kan dermed ikke generaliseres. Likevel kan de gi nyttig informasjon. Validitetsbegrepet tilhører ikke en bestemt fase i forskningsprosessen, men gjennomsyrrer hele prosessen (Kvale & Brinkmann, 2009). Validiteten er forsøkt ivaretatt ved å blant annet stille intervju spørsmålene i intervjuet på en måte som er forståelig for deltakeren. Dette ved å forsøke å operasjonalisere flertydige begrep på en måte som gjør meningsinnholdet mer konkret og presist. Ved å stille spørsmål på en tydelig måte der deltakeren ikke er i tvil om hva det egentlig blir spurt om bidrar en også til å styrke reliabiliteten (Krumsvik, 2014). Videre har validiteten blitt forsøkt ivaretatt ved å velge ut de data som er mest nyttige for min forskning. Det er også under

transkriberingen blitt tatt med psykologiske faktorer som pauser og tonefall. Dette er viktige faktorer som kan gi oss informasjon om blant annet deltakerens nivå av engstelse i spørsmålssvaringen (Kvale og Brinkmann, 2009).

4.6 Etiske vurderinger og hensyn

Prosjektet er meldt til norsk senter for forskningsdata (NSD). I 2001 ble personopplysningsloven innført. Loven fastslår at det er meldeplikt på alle prosjekt som inneholder personopplysninger og som skal behandles elektronisk. Deltakere i fenomenologisk forskning skal i følge Moustakas (1994) også bli informert om at alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt, og bli opplyst om hensikten med studien. Prinsippet om konfidensialitet blir også trukket fram av Tove Thagaard (2013) som viktig. Hun hevder at dette er ett av tre viktige prinsipper i forskning, som i tillegg til konfidensialitet er informert samtykke og konsekvens for deltakelse.

Konfidensialiteten innebærer at forskeren skal bidra til å beskytte deltakernes privatliv, det vil si at det ikke skal fremkomme noe som kan avsløre identiteten til den enkelte. Dette ivaretar jeg i oppgaven ved at alt av datamateriale er blitt anonymisert og at retningslinjer fra NSD om oppbevaring av datamateriale er blitt fulgt.

Deltakerne i min studie har sonet for tidligere å ha begått en eller flere straffbare handlinger. I følge Thagaard (2013) er det spesielt relevant med ivaretagelse av anonymitet hvis en forsker innenfor kriminelle miljøer. Her kan det fremkomme sensitiv informasjon, og tilliten deltakeren har til deg baseres på at vedkommende stoler på at det som blir sagt ikke viderefremmes til for eksempel politiet. NESH (2006:17) understreker likevel her at i enkelte tilfeller vil en som forsker ha opplysningsplikt og være nødt til å viderefremme informasjon til rettmessige instanser. Dette gjelder situasjoner hvor en som forsker får opplysninger om at et barn blir utsatt for vold. Jeg opplevde imidlertid *ikke* noen slike tilfeller i mine intervju.

I forkant av intervjuene fikk kontaktpersonene tilsendt et informasjonsskriv hvor det står beskrevet at *”alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt”* og at disse *”ikke vil kunne gjenkjennes i den endelige publikasjonen”*. Samtlige deltakere ble informert om skrivets innhold på forhånd. I tillegg ble infoskrivet gjennomgått muntlig med deltakerne før

intervjuet startet, samt at samtykkeskjema til deltakelse i studiet ble signert (vedlegg 2). Jeg påminnet også deltakerne om retten til når som helst å kunne trekke seg, og at alt av personopplysninger og datamateriell om vedkommende da ble slettet. Alle slike opplysninger blir selvsagt slettet etter endt forskningsperiode.

Det siste etiske prinsippet omhandler forskerens ansvarlighet for å vurdere konsekvens av ens forskning, også kalt risiko ved deltakelse i forskningsprosjekt. Dette er en oppgave som kan være vanskelig å følge opp fordi det ikke alltid er åpenbart hvilke konsekvenser selve forskningen kan ha. Blant annet kan dette være en utfordring fordi deltakerne selvsagt er forskjellige selv om de har til felles at de soner i fengsel. I forhold til presentasjon av oppgaven er forskeren etisk ansvarlig for å få frem nyansene og bredden i datamaterialet.

De etiske problemstillinger i intervjusituasjoner er særlig knyttet til avveininger som forskeren har gjort i forhold til hvor nærgående og personlige spørsmål en kan stille. Det er viktig at forskeren respekterer grensene til personen som blir intervjuet. Dette for at samtalen ikke skal bli en negativ opplevelse/erfaring hvor deltakeren føler å ha overstrukket egne grenser (Thagaard, 2013). For å forsøke å gjøre intervjusituasjonen til en god opplevelse/erfaring innledet jeg intervjuet med å tydeliggjøre for deltakeren at vedkommende selv velger hva en ønsker å svare på og ikke. Det kan tenkes at å tydeliggjøre dette bidrar til at deltakerne kanskje i mindre grad deler ting de vil angre på siden at de har delt. Du må være nær nok, men samtidig ikke for nær – for å opparbeide deg tillit. Dette handler om respekt for vedkommende og det å ivareta deltakerens integritet på best mulig måte.

Min opplevelse er at deltakerne flere ganger ga uttrykk for at de var glade for å få delta i forskningen. De ønsket å fortelle sin historie og de syntes det var et viktig tema jeg tok for meg. Da intervjuet var over og vi snakket om hvordan det hadde vært, spurte jeg også deltakeren om hvordan han trodde det ville føles i ettertid at han hadde fortalt om seg selv på den måten vedkommende gjorde. Her fikk jeg utelukkende positive svar om at det var en grei ting å være med på, og at de kom til å tenke på dette som en fin opplevelse også etter de kom hjem. De uttrykte glede over å kunne bidra og for at temaet blir forsket på. En refleksjon rundt dette kan være følgende: Alle mine deltakere ble i første omgang kontakten av en de kjente med spørsmål om de ønsket å delta i dette forskningsprosjektet. De som svarte positivt på henvendelsen fikk informasjon om at jeg som forsker etter hvert kom til å ta kontakt. Det

at kontaktpersonen mellom de kommende deltakerne og meg var en de sannsynligvis hadde tillit til kan i sin tur hatt betydning for måten deltakerne møtte meg på.

5. Resultater og drøfting

Det er de sju kvalitative intervjuene som danner datagrunnlaget for min oppgave. I dette kapitlet vil resultatene bli presentert og drøftet. Jeg har funnet det mest hensiktsmessig å ha presentasjon av resultater og drøfting i samme kapittel. Dette gjøres for å slippe å gjenta meg selv så mye. I presentasjon av funnene blir det tatt utgangspunkt i de kategoriene som fremkom i analyseprosessen. Drøftingen skjer i lys av tidligere forskning, teoretisk forankring og oppgavens problemstilling: *“Hvilken betydning har opplæring under soning hatt for arbeidslivsdeltakelse etter endt soning?”*.

Grunnleggende i kvalitative metoder er det å løfte frem deltakernes stemmer (Thagaard, 2013). Dette gjøres her ved å gjengi direkte sitater, samt gi fyldige beskrivelser av deltakernes subjektive opplevelser og perspektiv. Det fenomenologiske perspektiv er forsøkt ivarettatt ved å gjennom hele prosessen forsøke å være bevisst egen forforståelse. I studien har jeg med seks menn og en kvinne. Av personvern hensyn velger jeg å henvise til alle forskningsdeltakere som ”han”. I presentasjonen har jeg også valgt å bruke ”deltaker nummer” i de tilfellene jeg har direkte sitat. Jeg har ikke valgt å bruke nummer på den enkelte deltaker ellers i teksten, dette for å unngå å redusere deltakerne til et nummer.

5.1 Helhetsinntrykk

Generelt viser funnene mine at det er stor grad av enighet blant mine deltakere når det gjelder betydningen opplæring under soning har for arbeidslivsdeltakelse etter endt soning. Likevel er det erfaringer som er forskjellig, blant annet fordi noen deltakere er selvstendig næringsdrivende, mens andre er en del av et arbeidsmiljø. Det er ikke tvil om at alle deltakerne er takknemlige for muligheten til å kunne motta opplæring under soning, selv om ikke alle har fått en jobb som har direkte sammenheng med opplæringa. Det er interessant at det ikke er fagene og opplæringa i seg selv deltakerne snakker mest om, men psykologiske faktorer som opplevelse av mestring og møte med lærere som trodde på dem.

5.2 Bakgrunn og tilbakeblikk

5.2.1 TIDLIGERE SKOLEGANG/ARBEIDSSITUASJON

Jeg vil starte med å si noe om hvordan deltakernes situasjon var i forhold til skole og jobb før soning. Dette fordi det er spennende å se på om tidligere erfaringer med blant annet utdanning har betydning for opplevelsen av det å skulle starte opp med utdanning under soning.

En deltaker uttrykker at: *Jeg hadde jo gode erfaringer med det å gå skole og være i jobb.*
(Deltaker 6)

En annen deltaker hadde også positive minner. Han forteller at erfaringene med det å gå skole er gode. Samtidig som han påpeker at han kun har ett år på skolen og det var 18 år siden, så han følte ikke helt at det kunne regnes som erfaringer.

Samtidig er det viktig å få frem at det var deltakere som hadde vonde minner. En deltaker skildrer det slik:

Spesielt ungdomsskolen var jo et mareritt, det var derfor jeg ikke hadde noe grunnlag i 8 klassen- fordi jeg ville jo ikke være på skolen. De dårlige erfaringene sitter jo litt sånn i deg da på en måte, spesielt nå når jeg skulle inn i det med skole på nytt. Men jeg hadde nok kommet litt videre da. Altså jeg opplevde jo å bli mobbet. Var litt sånn outsider og sånn på ungdomsskolen. Det var ikke slik at verden ramlet sammen og slik, jeg begynte jo tidlig med rus og sånt, det var jo det som var mye av årsaken til at jeg ikke var på skolen. Men den tiden jeg var på skolen så var jeg jo, altså jeg var jo en sånn som var alene- jeg hadde jo andre venner jeg og det var jo ikke de som var på skolen. Sånn at ungdomsskolen har jeg ikke noen god opplevelse med egentlig og det kommer jo igjen når du setter deg på en skolebenk igjen, så minnes du jo det liksom.
(Deltaker 5)

De vonde minnene sitter i.

Det gjør de også for deltaker 4. Manglende motivering, rus og fravær dominerer minnet:

Før første soning hadde jeg bare gått videregående skole- som jeg egentlig ikke er ferdig med enda, fordi jeg mangler matten. Jeg gikk allmennfag det der som heter studiespesialiserende i dag. Jeg begynte jo egentlig bare på det fordi jeg ikke visste hva jeg skulle bli eller starte på. Det var det alle andre begynte på også tenkte jeg bare "ok da får jeg bare gå det jeg også, da". Men jeg hadde jo ingen interesse for det så jeg begynte å røyke hasj når jeg gikk på videregående. Det førte til at jeg ble enda sløvere. Jeg var nesten ikke på skolen i det hele tatt. Jeg kom meg liksom i gjennom de tre åra da, men jeg hadde jo 2.8 i snitt eller noe sånt, det er jo kjempedårlig. Også begynte jeg bare å jobbe egentlig.

Det er viktig å kunne kartlegge hvilke erfaringer denne gruppa har med tidligere skolegang og arbeidssituasjon. For å finne ut hva som bør gjøres, må en få oversikt over situasjonen. For å kunne sette inn fruktbare tiltak må en vite hva som er virkeligheten. Slik den er, ikke slik som vi skulle ønske den hadde vært. Da må vi også inn på skyggesidene. Flere av mine deltakere forteller om tapsopplevelser på ett eller annet vis. De har ikke mestret et vanlig liv og vanlige utfordringer. Det kan tenkes at deres erfaringer har bidratt til at de har mindre kompetanse på det å mestre motgang og vansker. Flere beskriver rusen som en form for selvmedisinering i vanskelige tider og at det ble som en flukt. En deltaker forteller om en fortid hvor han har opplevd å bli mobbet på skolen. Det optimale hadde jo vært at han snakket med foreldrene og klasselærer slik at de organiserte tiltak for å endre situasjonen. Så skjedde ikke. Denne deltakeren valgte heller å søke anerkjennelse i et annet miljø, da han ikke opplevde å få det i sitt eget nettverk. Dette sier mye om menneskets behov for tilknytning. Får vi ikke tilhørighet til det "sunne" samfunnet kan behovet for tilhørighet bety så mye at vi søker kriminalitet og rus for å oppnå fellesskap. De fleste deltakerne i studien beskriver at de visste når de hadde gått over den kriminelle grensen. Det sier litt om menneskers behov for å være en del av et "vi". Det er "bedre" å bryte loven og være en del av et fellesskap, enn å være lovlydig og alene.

Studier innenfor kriminologien har en lang tradisjon i det å behandle tema som "sosial aksept". Forskning på gruppen ungdom er i stor grad rettet mot og diskutert i forhold til den kausale effekten det å være sammen med jevnaldrende i såkalte "risikomiljø" kan ha (Se for eksempel Laird mfl, 2001, Kreager 2004, Matsueda & Anderson 1998). Studien til Matsueda & Anderson (1998) beskriver det dynamiske, gjensidige forholdet mellom kriminelle og kriminell atferd. Den tester hypotesen om at når kriminelle har kontakt med hverandre kan

dette føre til ytterlige kriminalitet. Studien viser blant annet at kriminelle handlinger har stor effekt på kriminelle kameratskap. Faktisk er denne effekten større enn kriminelt kameratskap har på potensialet for fremtidig kriminelle handlinger. Ser vi til forskning gjennomført av Kreager (2004) så analyserer studien den tilsynelatende sterke sammenhengen mellom kriminelle kameratskap og kriminell atferd. Ved å studere individer, isolert fra vennskap og skolenettverk, i ungdomsårene, ønsker studien å tilføre en ny vinkling mot hypotesen.

En veldig liten andel av målgruppen (5%) i Kreager-studien opplevde seg som isolert i ungdomsårene. Det lave antallet viser at det trengs en større studie for å tilstrekkelig kunne studere denne populasjonen. Studien viser også at ungdoms isolasjon ikke virker å være en homogen status. Under studien ble det tydelig at gruppen kunne deles inn i to grupper. Den første gruppen er "Den usynlige": Mannlig, og gjerne fra "et trøblete hjem", avkoblet fra skole og andre barn som går der. Denne gruppen er ikke kriminell men havner ofte i slagsmål, har dårlige karakterer og har liten tilknytning til andre. Ofte vil familie kunne redde denne gruppen, da de ofte vil ha en særlig sterk tilknytning til familien. Den andre gruppen kan vi kalle "Pøblene": også denne gruppen består av menn, og i likhet med den usynlige gruppen er ikke denne gruppen kriminelle, men vil ofte havne i slagsmål. I motsetning til den første gruppen vil "Pøbelen" ha en svært vanskelig familiesituasjon, ofte med økonomiske problemer, konflikt mellom foreldre, liten eller ingen støtte fra foreldre, osv. Med liten støtte fra venner eller foreldre er det ikke usannsynlig at denne gruppen vil kunne starte på en vei mot kriminalitet. Fullstendig uten sosial støtte vil denne gruppen kunne finne støtte fra gjenger eller andre kriminelle miljøer. Videre viser studien at isolasjon ikke er knyttet til økende grad av kriminalitet. Selv om denne forskningen tar utgangspunkt i gruppen ungdom, kan det tenkes å ha overføringsverdi til mitt utvalg. Dette da de fleste av mine deltakere forteller om at de var ungdommer første gang de sonet, og flere forteller at de havnet i feil miljø, noe som gjorde at de begynte å ruse seg.

Tidligere erfaringer kan ha påvirkning på selvoppfattelsen til den enkelte (Rosenberg 1979 & Skaalvik 2005). Forskning gjort på gruppen tidligere innsatte viser at 66% av gruppen kun har fullført ungdomsskole eller et lavere nivå (Revolv, 2015). Det kan derfor sies at denne gruppa har manglende erfaringer med skolegang sammenlignet med de fleste ute i samfunnet for øvrig. Funnene mine viser at opplevelsene av skolegang er forskjellig. Noen har gode opplevelser fra skolen, mens andre har dårlige. Dårlige erfaringer med skole kan ifølge Bandura (1997) bidra til at et menneske får svakere mestringsstro. På den andre siden kan

erfaringer med det å lykkes i det en foretar seg bidra til økt mestringstro hos den enkelte. Teori fra Rosenberg (1979) og Skaalvik & Skaalvik (2005) hevder også at tidligere erfaringer kan ha påvirkning for selvoppfattelsen til den enkelte.

En av deltakerne i min studie hadde en litt annerledes historie. Han hadde utdanning før soning, men opplevde å bli yrkesskadet i en tidligere jobb. Da vedkommende ble stående uten jobb, så havnet han “utpå skråplanet”. Deltakeren forklarer videre hvordan han under soning fikk muligheten til å starte på en ny utdanning og til slutt fullføre fagbrev.

5.2.2 OPPLÆRING UNDER SONING

Valg av utdanning har betydning for den enkeltes motivasjon, og det er derfor viktig å kartlegge hva som gjorde at deltakerne valgte akkurat det de valgte. Alle deltakerne fortalte at bakgrunn for valg av type opplæring var egne interesser, ønsker og mål.

En deltaker beskriver det slik:

Jeg tok allmennfaglig påbygging under soning. Dette fordi jeg ville gå videre på høyskole. Det var av egne interesser og ønsker at jeg valgte det jeg gjorde. (Deltaker 7)

Videre beskriver deltakerne at det finnes mange valgmuligheter når det gjelder opplæring under soning, og at de selv ble overrasket over hvor mye som var mulig å gjøre. De kunne velge mellom yrkesfaglig utdanning, allmennfag, ulike kurs og praksis. Flere av deltakerne hadde valgt yrkesfagveien mens en deltaker valgte allmennfaglig påbygging fordi han ønsket å ta høyere utdanning. Noen deltakere forteller at de fortsatte på noe de hadde interessert seg for hele livet, og noen fortsatte et løp de hadde startet på tidligere.

Alle deltakerne hadde hatt kartleggingssamtaler for å få oversikt over sine faglige kvalifikasjoner, det vil si hva som allerede var bestått av fag og hva som manglet, samt kartlegge hvilken vei den enkelte ønsket å gå videre. God kartlegging bidro til at opplæringa ble godt individuelt tilpasset.

En deltaker uttrykte seg slik:

Alt jeg gjennomførte i fengslet var godt tilrettelagt og det var individuelt tilrettelagt, godt tilpasset meg. (Deltaker 1)

Deltakerne hadde ulike utgangspunkt, men fikk hjelp til å lage et individuelt tilpasset løp. Noen leste mye selv, mens andre var mer en del av en klasse/ei gruppe og fikk undervisning sammen med andre.

Det kom tydelig frem i intervjuene at deltakerne hadde opplevd at undervisningen bar preg av høyt faglig nivå, samt at lærerne var dyktige formidlere. Videre påpekte alle deltakerne at de opplevde at undervisningen var lagt opp på en måte som ble tilpasset deres behov.

Sitatet nedenfor illustrerer dette:

Undervisningen og lærerne var veldig bra. Lærerne var tydelige og flinke når de skulle lære bort, og de forklarte gjerne en ekstra gang om det var noe du ikke fikk med deg. Du kunne blant annet få hjelp alene på enerommet om det var noe du ikke hadde forstått. (Deltaker 2)

En deltaker var opptatt av hvordan det å se at andre lykkes hadde økt troen på at en selv kunne få til det samme. Han beskriver veien gjennom skolesystemet under soning som at den innsatte ofte er ”en følger”. I dette legger han at du følger etter en som alle vet har gått videre derfra og du ønsker å gjøre det samme som han for å komme videre selv. Deltakeren beskriver videre hvordan det å se at andre kommer videre og hva de har gjort for å klare det, er noe som viser veg og øker egen motivasjon. Å følge med noen på skolen, studere og jobbe hardt ga uttelling. Når han greide det, kan kanskje også jeg.

En annen deltaker trakk frem det sosiale nettverket som viktig under gjennomføring av opplæringa. Deltakerne hjalp hverandre i det de selv var god på.

Vi var jo blitt som en familie. En som satt sammen med oss var flink i matte, ekstremt flink - så når jeg hadde oppgaver som var vanskelig så hadde han rom ved siden av meg så jeg kunne faktisk få hjelp fra han. (Deltaker 2)

Slik jeg oppfatter deltakerne i studien er alle fornøyd med den opplæringa de har mottatt under soning. Noe som samsvarer med forskning gjort av innsatte i andre nordiske land og som viser at de generelt er fornøyd med den opplæringa de mottar (Eikeland mfl. 2008, Claesson & Dahlgren, 2002; Lindberg, 2005).

5.2.3 UTFORDRENDE MED OPPLÆRINGA

For å kartlegge opplevelsen deltakerne har med opplæring under soning er det også viktig å se på hva som opplevdes utfordrende. Ut ifra tidligere undersøkelser vet en at nesten en tredjedel av de innsatte selv rapporterer om litt eller mye lese- og skrivevansker (Eikeland mfl., 2009, 2013). Min studie viser imidlertid ikke dette, da ingen av mine deltakere oppgir dette som en utfordring. Derimot er det andre utfordringer som blir trukket fram.

En av mine deltakere trakk frem kontrasten mellom opplæringssituasjon under soning og tidligere erfaringer:

Nei, det som var utfordrende var vel å lære seg å være strukturert og få gjennomført ting. Når en ikke har noe erfaring med det fra før, ja så er jo bare det i seg selv utfordrende. Men du har jo mye bedre støtte under sånn undervisning enn hva du har på vanlig videregående. Det var mye støtte fra lærere. Jeg opplevde at når du hadde et reelt ønske om å fullføre og tanke om hva du skulle, så var de kjempestøttende. Men jeg så jo at lærerne også gjorde alt de kunne og var der for de som ikke var så motiverte. Så nei, de var veldig flinke altså. De prøvd å gi like mye støtte til de som ikke var motivert, men det er ikke bestandig like enkelt. (Deltaker 7)

Sitatet over tolker jeg som at denne deltakeren er opptatt av hvordan struktur oftest er grunnleggende for at en skal kunne nå et mål, spesielt når det gjelder opplæringsmål. Da trenger en struktur, og en må yte innsats. Det du ikke kan kommer ikke bare flytende av seg selv.

Samtidig fremkommer det i sitatet at faste ytre strukturer er ei god hjelp for de som ikke har egne innebygde strukturer. For den ytre strukturen kan hjelpe en person til å begynne å bygge opp egen indre struktur. I tillegg til strukturer opplever deltakeren at det er tettere oppfølging og at en blir ”mer sett” på de skolene han har gått på under soning/i fengsel. Dette bidrar til at det er kort tid fra et problem oppstår og til hjelpa er der. Det vil si at en som elev slipper å havne i en posisjon hvor en i lang tid blir sittende å vente for så å tenke tanker som for eksempel at ”jeg er håpløs, jeg forstår ingenting, jeg er dum” fordi læreren de ba om hjelpe bare skal hjelpe fem andre elever først. Sitatet forteller oss også at lærerne er så tålmodige at selv de som ikke er motivert blir sett, hørt og tatt vare på. Dette tenker jeg er viktig da den gruppa som ikke er motivert ofte kan være de som ikke har kommet på det nivået at de har

nok struktur og egenmotivasjon for å gå for egen maskin. De trenger at noen drar eller hjelper dem på å bli trygg på at de har egne ressurser som kan være brukbar i skolesituasjon og arbeidsliv. Selv om lærerne støtter de som er motivert, så glemmer de ikke av de som ikke er motivert. Det tenker jeg sier mye om at lærerne har høy faglig/pedagogisk kompetanse.

En annen deltaker som også opplevde noen utfordringer, beskrev at det å komme inn på soning ga han en mental sperre. Noe som gjorde at vedkommende ikke klarte å se noen muligheter. Videre påpeker denne deltakeren viktigheten av at noen kommer og forteller deg tydelig hvilke muligheter som finnes under soning og ikke.

En annen deltaker som også nevnte utfordringer i tilknytning til opplæring under soning, beskrev det slik:

Det er jo utfordrende for min del da siden jeg har slitt med rus. Rus, kriminalitet og levd i en verden med alt det medfører. Så skal du komme inn til soning å sette deg ved en skolebenk liksom, det er klart det var utfordrende. Altså du må på en måte finne noe disiplin i deg selv, finne noe styrke, som du kanskje ikke tror du har. Men, man gjør jo det, jeg gjorde jo det og jeg opplever ikke at det er så mange som faller fra skolen i fengslet altså. Men nei, altså utfordrende... hele skolen, alle lærere og alle vil jo at du skal få det til, så det blir jo og det er jo lagt opp til at du skal få det til. Komme deg igjennom et skoleår, komme deg gjennom skoledagen og komme deg gjennom eksamener. (Deltaker 5)

Dette sitatet utdyper det forrige sitatet ved å understreke viktigheten av struktur, spesielt når du kommer fra et liv som bare har handlet om rus og du skal inn i noe som er strukturert og der det er forventninger til deg. Deltakeren påpeker også slik jeg tolker det hvordan strukturen i seg selv ikke er nok, men en må også ha en ytre støtte for å få den hjelpen som trengs for å komme i kontakt med egne ressurser, evner og kvalifikasjoner. Noe som gjør deg i stand til å fullføre et skoleløp og i neste omgang en jobb.

Sitatet over viser at lærerne ble opplevd som kvalifiserte og dyktige. Dette ved at deltakeren hadde også følelsen av at få elever faller fra skolen i fengslet. Det er dermed nærliggende å tro at lærerne tydeligvis lykkes i å være den støtten som denne gruppa trenger for å komme seg igjennom, dette til tross for at flere starter på skolebenken med lite tro på seg selv. Jeg

mener at dette også forteller noe om at deltakerne i min studie har hatt en motivasjon og et ønske om å velge noe annet enn den kriminelle løpebanen.

De resterende deltakerne svarer alle at de ikke opplevde noen utfordringer med opplæringa under soning. I likhet med disse svarer en annen deltaker at det heller ikke for han var noe negativt å peke på, annet enn at han slet med faget matematikk. Videre forteller deltakeren at han var vant med å stå opp tidlig og møte opp i tide, så alt i alt var det meste ganske greit. I min studie er det deltakere med variert bakgrunn, det vil si at utfordringer med skolen gjelder noen, men ikke alle.

5.2.4 PERSONLIG MOTIVASJON OG FØLELSE AV MESTRING

Flere av deltakerne var inne på tema egenmotivasjon og hva som hadde gjort dem motivert til å ønske og gå skole/få opplæring. Noen av deltakerne var tydelig på at det er du selv som må ville det, ingen kan ville det for deg.

En av deltakerne uttrykte dette slik:

Det er mange som går i fengsel og selv om de får all den hjelpen, men dagen de er ferdig så havner de der igjen. Det er derfor det handler om deg som person. Jeg hadde et mål. For min del det var familien min som var målet og som gjorde at jeg valgte den veien. Selvfølgelig ønsket jeg også dette for meg selv, for hvis du ikke vil gjøre det selv- ingen kan få deg til å gjøre det. Du må ville det selv. (Deltaker 2)

Denne deltakeren brukte flere eksempler som at en ikke kan tvinge noen å gå til høyre, når de vil gå til venstre- for da velger de å gå til venstre. Dette tolker jeg som at han er en person som er opptatt av egenansvarlighet. Etter min vurdering er egenansvarlighet helt nødvendig i forhold til å søke den kilden som sier: ”Dette vil jeg, dette er noe jeg ønsker”. Da kommer det innenfra. På den andre siden er det viktig å påpeke at mennesker med et dårlig selvbilde mest sannsynlig er mer avhengig av støtten og ”klappene på skulderen” fra lærere og omgivelsene rundt for å kunne få snudd det negative selvbildet.

En annen deltaker forteller at han har gått mye ut og inn av fengsel. I siste runde begynte han å tenke en del ekstra rundt situasjonen han var havnet i. Videre formidler han at når en havner i fengsel, har en satt seg selv i en situasjon som en mest sannsynlig vil ut av, og slik var det med han. Deltakeren ville for alt i verden komme seg bort fra det livsløpet han hadde hatt og

som gjorde at han havnet der. Når deltakeren da fikk muligheten til å ta den opplæringa som han fikk tilbud om, så var det ingen tvil - nå gjaldt det bare å satse alt.

Det var også en deltaker som hadde som motivasjon til å kunne gå videre på høyskole etter endt soning. For å kunne ha muligheten til dette måtte han skaffe seg en generell studiekompetanse for å ha en plattform for veien videre. I tillegg fortalte han at mye av motivasjonen bunnet i at han hadde familie og samboer hjemme som hele tiden forsøkte å holde han motivert.

Sentralt i intervjuene står viktigheten av opplevelse av mestring og at andre tror på en. Det er særlig møtet med lærerne som har bidratt til å gi deltakerne tro på seg selv.

En deltaker beskrev det slik:

Det har jo vært perioder hvor jeg ikke har hatt noe tro på det med skole, sant, og tenkt at det ikke blir noe skole på meg. Jeg kommer til å ende opp uten skole, og må bare avfinne meg med det. De som driver med skole og opplæring under soning, altså lærerne, de har gitt meg troa på meg selv. De har gitt meg troa på at også jeg kan ta eksamener, også jeg kan ta studier, også jeg kan komme meg noen vei. (Deltaker 5)

En annen deltaker beskriver første opplevelse under soning med det å få til skolearbeid slik:

Det å se at jeg kan. Jeg husker akkurat da den flammen ble tent, den for å virkelig ville gå på skole. Det var den første historieprøven min som jeg fikk tilbake og jeg var så spent. Fordi jeg trodde jo at jeg hadde ruset bort alt, også fikk jeg igjen den prøven med 5+ i karakter, det var som å tenne på et bluss! (Deltaker 7)

Det var en deltaker som fortalte at tidligere erfaringer med skolegang var gode. Denne deltakeren hadde gått både videregående og to år på universitetet. Vedkommende sier at dette har bidratt til at det ikke var noen sperre å skulle sette seg på skolebenken igjen. Flere av de andre deltakerne forteller om dårlige erfaringer med skolegang, og disse kom opp når de skulle sette seg på skolebenken igjen under soning. Likevel var det å skulle ta opplæring i voksen alder noe som ga en helt annen motivasjon. Denne motivasjonen gjorde at de tok valget om skole til tross for tidligere negative erfaringer. Alle deltakerne beskriver at det å kunne få nye erfaringer og oppleve mestring har gitt dem økt mestringstro, noe som igjen fører til at de går inn i nye utfordringer og sette seg nye mål nå i ettertid.

Alle deltakerne var opptatt av hvordan troen på seg selv hadde blitt en sentral del og hatt betydning på mange andre arenaer i livet også, ikke bare når en skulle ta opplæring under soning. Mestringstroen ble også påpekt som viktig faktor for det å stå i arbeid.

Slik jeg beskrev i teoridelen beskriver Bandura fire kilder til økt mestringstro. Den første av disse kildene er mestringsopplevelser. Det å få erfaring på at vi får til noe, det gjør at vi får lyst til å gjenta det. Læringsmessig kan det tenkes at det er mye bedre å lyse med lommelykta på det mennesker får til og si “gjør mer av det”, i stedet for å lyse på det noen ikke får til og si “gjør mindre av det”. Samtidig er det nødvendig at en noen gang lyser på det en ikke får til og gjør galt, dette for å kunne utvikle seg. Det er likevel nødvendig at en person da de gangene noen lykkes sier: “Så fint, nå fikk du det til. Du gjorde det annerledes enn i går, og nå fikk du det til slik du ville ha det”. På den måten snur en over til å ha et positivt fokus igjen.

Ut ifra beskrivelsene til mine deltakere velger jeg her å konkludere med at i min studie er det den andre kilden sosial overbevisning som blir selve hovedkilden. I følge Bandura (1994) handler denne om sosial overbevisning i form av at andre sier de har troa på at du kan lykkes og få til det du forsøker på. Alle deltakerne i studien min var inne på at opplæring under soning har bidratt til å gi dem troa på seg selv. Her er det også noen av deltakerne som nevner at denne motivasjonen kom også fra andre som en gikk skole med.

En annen kilde til mestringstro er som tidligere nevnt det Bandura (1977) kaller for vikarierende erfaringer, altså det å observere andres mestringsevne. Som det fremkommer i presentasjon av funn ser en at flere beskriver slike vikarierende erfaringer. Blant annet er det flere deltakere som bruker sin egenerfaring aktivt i møte med andre som er i situasjoner de selv har vært i. Jeg konkluderer her med at deltakerne er opptatt av at ved å se noen du kan identifisere deg med og som har lyktes i å gå veien før deg, vil det kunne ha stor betydning for den som enda ikke har gått den veien. Dette fordi du i en gruppe kan utvikle deg gjennom gjenkjenning og normalisering. For eksempel kan følelsen av at det er deg det er noe feil med forsvinne litt når du kommer i gruppa og kan få øye på at det er strukturer i samfunnet som kan være «feil» og som gjør at flere opplever det samme som deg. Selv tenker jeg at slik form for likepersonsarbeid ofte kan virke mer kraftfullt enn når profesjonelle prøver å lære bort det samme.

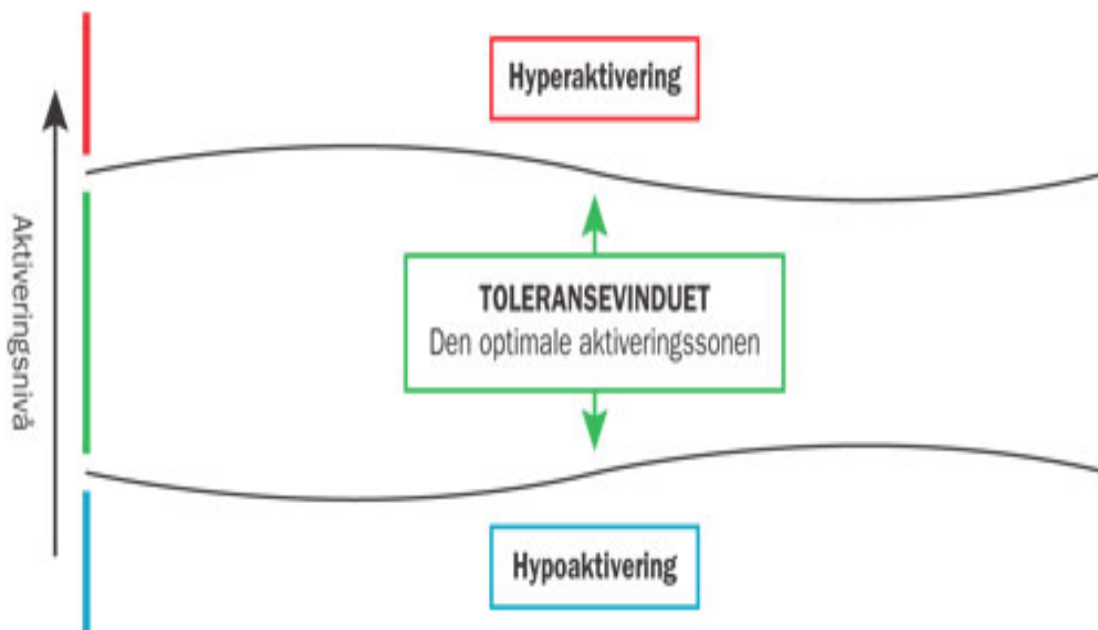
Den siste kilden til økt mestringstro er de fysiologiske reaksjonene (Bandura 1977). I mine funn har det ikke fremkommet noe særlig om akkurat dette. Det som kommer frem og som kan knyttes til dette er deltakeren jeg intervjuet som trakk fram følgende:

Jeg startet på høgskolen mens jeg fortsatt satt i fengsel og hadde da en lærer som var innom å hjelpe meg to ganger i uka. Jeg gjennomførte to fag under soning. Når jeg kom ut av selve fengslet og skulle begynne på høgskolen ute i samfunnet så ble det vanskelig. Miljøet innad i et fengsel er jo ganske spesielt. Jeg tok selvstudier, var vant med en til en undervisning og mye mindre klasser enn det som er på høgskolen utenfor fengslet. Det ble en brå overgang synes jeg. Jeg slet jo også med ADHD og noe av utfordringen med å komme ut i samfunnet igjen er jo den angsten som iallefall jeg kjente på. (Deltaker 4)

Videre beskriver deltakeren hvordan dette resulterte i at han til slutt tok valget om å slutte på skolen og heller søke seg jobb. I et bakteppe-kapitlet beskrev jeg hvordan importmodellen bidro til en ny retning når det gjaldt fengselsundervisningen. Modellen omhandler blant annet at det er lærere fra nærliggende videregående skoler som er inne i fengslet og har ansvar for fengselsundervisningen (Langelid, 2015). Det kan tenkes at dette var et virkemiddel som skulle bidra til at skolen innenfor skulle bli mest mulig lik skolen utenfor, i tillegg til at de skulle sørge for at kompetansen var den samme. Likevel påpeker her deltakeren at selv om lærerkompetansen var den samme så er det andre praktiske og organisatoriske forhold ved skolehverdagen under soning som gjør at forskjellen blir stor når en skal begynne på skole ute i samfunnet.

Her kan det være relevant å vise til en figur om det som omtales som «toleransevinduet». Toleransevinduet er en modell som i den senere tiden særlig er brukt innenfor arbeid med de som sliter med traumer. Modellen viser hvordan aktiveringsnivået hos et menneske kan være i ulike soner, enten hypoaktivt, optimalt eller hyperaktivt. Den hypoaktive tilstanden kjennetegnes av nummenhet og dissosiasjon. I en hyperaktiv tilstand vil hjerte slå raskere, samt at pustefrekvens og spenning i musklene vil være forhøyet. Jeg velger å ha med denne modellen fordi den i likhet med Bandura tar for seg mye av det samme om fysiologiske reaksjoner i møte med ulike utfordringer. Figuren er ment å vise hvilke aktiveringsnivå det er optimalt at en ligger på (Nordanger og Braarud, 2014).

Ut i fra forskningen som er gjort på gruppen innsatte, vet vi at flere har vært utsatt for ulike former for traumatiske hendelser tidligere i livet (Mathias Killengreen Revold, s. 15). Jeg tenker at toleransevinduet kan være et nyttig redskap å ha med seg i møte med denne gruppen mennesker. Det er lett forståelig og kan enkelt undervises i slik at både hjelpere og innsatte har et felles språk når det samtales om ulike reaksjonsmønstre. Det at omgivelsene skjønner hva som skjer en og hvorfor en reagerer som en gjør, kan også gi en trygghet i form av at en forstår seg selv, sine reaksjoner og sitt handlingsmønster bedre.

Figur 1: Toleransevinduet (Tilpasset fra Ogden, Minton & Pain, 2006). Hentet fra: <https://psykologtidsskriftet.no/fagartikkel/2014/07/regulering-som-nokkelbegrep-og-toleransevinduet-som-modell-i-en-ny>

Det er viktig for dem som jobber med innsatte å være klar over at toleransevinduet varierer fra person til person. En kan ha et bredt toleransevindu i forhold til noen tema og et veldig smalt toleransevindu i forhold til andre tema. Derfor bør en i samarbeid med de innsatte finne ut hvor utfordringene til den enkelte ligger, for på den måten klare å jobbe for et bredest mulig toleransevindu. Nordanger og Braarud (2014) hevder at mennesker som tidligere har hatt traumatiske opplevelser kan ha en tendens til å ha et toleransenivå hvor en raskt svinger mellom over- og underaktivering. Ut fra modellen over lære vi best og er mest mottakelig for informasjon når vi er i et optimalt aktiveringsnivå.

Flere av deltakerne i min studie har fortalt om tidligere erfaringer med det å bli mobbet. Hvis du har blitt utsatt for mobbing kan det tenkes at du har et smalere toleransevindu i forhold til vanlig sosial omgang. Et smalt toleransevindu kan blant annet bidra til at en uttalelse fra en annen kan oppleves og tolkes på en mye verre måte enn det egentlig var ment.

Vedkommende hører ikke det som ble sagt, men det blir en resonans fra eller påminning om tidligere hendelser. Det som kan være en enkel sak for den som ikke har hatt traumatiske opplevelser og som er langt innenfor «et normalt» toleransevindu, kan være langt utenfor toleransevinduet til den en skal bistå- for eksempel i en undervisningssituasjon med en innsatt. Derfor er det viktig å kartlegge hvordan toleransevinduet til den innsatte er dersom en skal kunne legge til rette for opplæringa på en god måte. Det samme gjelder når en skal hjelpe folk ut i en jobb.

Jeg vil jo si at opplæringa jeg mottok under soning har gjort noe med meg som person også. Jeg har jo funnet meg selv igjen. Slik som en som tidligere har rotet seg bort, en mister jo seg selv på turen når en lever et slikt utsvevende liv. Det å da få den muligheten som jeg fikk i fengslet med å få en utdanning, og få den roen som jeg trengte for så å finne meg selv, har betydd mye for meg. Det går ikke raskt og det vil ta mange år før du klarer å finne deg selv igjen. Helt til du plutselig sitter der, kanskje 10 år etterpå og ser at: "Oi det var slik livet mitt var før ja". Det har betydd mye. Det har faktisk betydd alt. (Deltaker 3)

Denne deltakeren oppsummerer hvordan han tidligere manglet en indre struktur til å leve et funksjonelt liv. Videre beskriver han at han har fått hjelp til å finne struktur og har hatt mennesker rundt seg som har hjulpet ham til å finne fram ressursene sine, men som han hadde glemt at han hadde. Samtidig viser deltakeren innsikt i at endringsarbeid er noe som tar tid, det er ikke noe "quick fix". Deltakerens motivasjon og innsatsvilje er helt avgjørende for at han skal lykkes. Han har hatt behov for støtten, men han må fullføre verket han har begynt på selv- det kan ingen andre gjøre for ham. Samtidig skjønner han at det vil ta lang tid før han fatter hvor langt nede han var før han begynte oppturen. For den som skal hjelpe og støtte gjelder det å skjønne hvilket liv han har levd. Det denne deltakeren sier tolker jeg som at han har stor selvinnsikt, og at han har vært i stand til å gjøre stor endring i livet sitt.

Det jeg ser er at veldig mange av deltakerne trekker fram faktorer som struktur, støtte, egenmotivasjon og egenansvar. Et gjennomgående trekk er at deltakerne er positive til

lærerne, og at de opplever å få god individuell oppfølging. Det understreker at det er psykologiske og sosiale elementer som for mange også har stor betydning, ikke bare det faglige innholdet. Utdanning kan ha en verdi i seg selv i forhold til selvbildet, men ønskemålet er at utdanning skal føre til aktiv arbeidsinnsats.

5.3 Veien inn i arbeid

5.3.1 REKRUTTERING TIL ARBEID

Når det gjelder rekruttering til arbeid har deltakerne ulike historier å fortelle. En av deltakerne oppga at han etter soning fikk jobb ved hjelp av NAV, men at det tok et år før han fikk lærlingplass på arbeidsstedet. En annen deltaker fikk jobb samme dag som soningen var over. Det var også en deltaker som hadde jobb før soningen var over, og en deltaker hadde fått tildelt lærlingplass før endt soning.

En av deltakerne lette etter jobb et halvt år og prøvde forskjellige småjobber før han havnet der han er i dag. To andre deltakere var ikke på utkikk etter jobb rett etter endt soning, da de gikk skole. Deltakerne beskriver at de opplever å ha fått jobb relativt raskt. Den deltakeren som oppgir lengst ventetid sier at han fikk lærlingplass først etter ett år, men hadde likevel jobbet på stedet helt fra endt soning, gjennom NAV.

Alle deltakerne uttalte at de syntes at det gikk raskt å få en jobb eller skoleplass da de ønsket det. Flere snakket om viktigheten av å ha noe å gå til og fylle dagene med. Følgende sitat illustrerer dette:

Det var veldig viktig. For det å gå ledig eller ikke ha noe å gjøre det er ikke sunt, ikke for noen - men spesielt ikke for oss som har hatt problemer med rus og kriminalitet. Da er det veldig greit å være sysselsatt med ett eller annet, for å ha noe å fylle dagene med. (Deltaker 4)

Sitatet beskriver noe av det flere av deltakerne som har en rusbakgrunn var inne på og fortalte om, nemlig det at lediggang ofte fører til mye vondt og en dårlig sirkel. Flere påpekte at jo raskere de hadde en jobb å gå til, jo enklere ble det å ikke falle tilbake i blant annet rus og en kriminell løpebane. Ser en til forskning gjennomført i amerikanske fengsel så viser den at de

innsatte som deltar i ulike utdanningsprogram har 13% mindre risiko for tilbakefall etter endt soning (Davis, Bozick, Steele, Saunders & Miles, 2013, s. 16).

En annen deltaker i min studie fortalte om det å komme ut til noe som en viktig støtte den dagen soningen var over. Det å ha et fast holdepunkt opplevdes for vedkommende som alfa og omega. Muligheten til hjemmesoning ga også en fin overgang, da en bor hjemme i eget hus og er så godt som fri, bortsett fra de kriteriene og reglene som måtte følges.

Videre viser studien min at deltakerne har ulike beskrivelser av hva som har kvalifisert dem for arbeid. Flere av deltakerne uttrykker at det både er tidligere arbeidserfaringer og opplæring under soning som sammen har gjort dem kvalifisert for yrkeslivet. Alle deltakerne fikk spørsmålet: *“Tenker du at du hadde de faglige kvalifikasjonene som arbeidslivet etterspurte da du søkte jobb/lærlingeplass etter endt soning?”*. Noen svarte at de hadde kvalifisert seg kun gjennom opplæring under soning, noen relaterte det kun til arbeidserfaring, mens andre mente at både jobberfaring og opplæring under soning hadde kvalifisert dem.

To av deltakerne som mente opplæringa hadde kvalifisert dem for arbeid, beskrev det på følgende måte:

Jeg fikk jo opplæring innenfor bilfag under soning, lettere kjøretøy. Jeg jobber jo på bilverksted i dag og jobber kun med lettere kjøretøy. Så det går hånd i hånd det.
(Deltaker 3)

Ja, jeg søkte jo ikke arbeid. Men jeg følte at jeg hadde den kunnskapen og kompetansen som trengtes når jeg startet i jobb. Absolutt. (Deltaker 2)

Et annet sentralt funn i datainnsamlingen er at alle deltakere hadde fått jobb via sitt sosiale nettverk. Noe som er interessant er at de som ikke hadde mottatt opplæring som har direkte sammenheng med jobben i dag likevel har fått jobben på bakgrunn av det nettverket de opparbeidet seg under soning. Deltakerne fortalte om bekjente og lærere fra skoleavdelingen som den viktigste linken inn til jobben de har i dag. En av deltakerne fortalte at han ble kontaktet og spurt om han ønsket jobben han i dag har. Personen som kontaktet ham var en han kjente gjennom det nettverket han hadde fått av å være under soning. En annen deltaker

fortalte hvordan han kjente noen som allerede jobbet der han i dag har fått jobb. Den personen som kontaktet deltakeren for å tilby ham jobb var en person som kjente deltakeren og visste hvilke egenskaper og interesser han hadde- så da ble deltakeren ansatt når han hadde takket ja. Det var bred enighet om at opplæringa hadde bidratt til å gi den enkelte et større nettverk, noe deltakerne også tenkte ville øke mulighetene for andre jobber i framtiden. På den andre siden er det viktig å være klar over at dette kan ha store konsekvenser for de som ikke har et stort nettverk, men likevel forsøker å komme seg inn på arbeidsmarkedet.

Mark Granovetter undersøkte allerede på starten av 1970tallet nettverkets betydning for det å få jobb. Funnene viser at de fleste hadde fått seg jobb gjennom sitt personlige nettverk. Det var særlig de ”svake” kontaktene som hadde vist seg å være viktige. Eksempler på svake kontakter er bekjente en ikke treffer så ofte eller tidligere kollegaer en har hatt (Granovetter, 1937, 1995). Dette samsvarer med funnene i min studie.

5.3.2 UTFORDRINGER MED Å SKAFFE ARBEID/LÆRLINGEPASS

Under intervjuet fikk hver deltaker følgende spørsmål: “*Var det noe du opplevde vanskelig/utfordrende med å skaffe arbeid/lærlingeplass?*”. De fleste fortalte at de har gode opplevelser med det å få arbeid. En deltaker sier han har fått arbeid de gangene han har ønsket det og påpeker at det er mulig så lenge en søker de jobbene en er kompetent til. Det at alle deltakerne har fått jobb via nettverk er også en faktor mange mener har hatt betydning for at veien inn i arbeid har vært opplevd som grei.

En annen deltaker beskriver at han også hadde fått jobb via sitt nettverk. Deltakeren uttrykte følgende:

Det var ikke så vanskelig for min del. Jobben banket på døra mi. Men det var avgjørende å ha tilgang til nett da selvfølgelig. (Deltaker 2)

Sitatet over illustrerer hvordan det å ha nettverket sitt utenfor fengselssystemet kan gjøre det vanskelig å holde kontakt da en ikke har tilgang til internett på enkelte avdelinger/steder under soning. Denne deltakeren forteller om hvordan han ble kontaktet av noen kompisar på nett rett etter at han kom ut fra fengselet og videre til en avdeling med andre soningsforhold og tilgang til bruk av mobil. Dette ble hans vei inn i arbeidslivet.

De gangene jeg har villet ha arbeid så har jeg egentlig bare dratt og ordnet meg det. En må jo søke de jobbene en er kompetente til. I alle fall som er sånn rimelig innenfor den arbeidskompetansen en har. (Deltaker 3)

Selv om alle deltakere påpeker at det har gått greit å få seg jobb, så er det en deltaker som trekker fram at det samtidig kan oppleves utfordrende.

Følgende sitat illustrerer dette:

Det som var utfordrende ved å søke jobb, er den dårlige selvfølelsen du har. Du føler deg annerledes enn alle andre fordi at du kommer fra den bakgrunnen som du gjør. Det føles som det står i panna på deg at du har sittet inne eller at du har drevet med rus. Når du da skal ta tak i livet, leve et vanlig liv... altså gå på et jobbintervju og snakke med folk så blir det tøft. Den der skammen og dårlige selvfølelsen, ja den varte i noen år. Nå er det lettere fordi jeg er i en jobb hvor jeg forteller om bakgrunnen min og deler min historie. Det vil si at nå er jeg nesten mer stolt. Ikke stolt av den historien jeg har, men det er fint å kan få bruke den til noe fornuftig og å kunne hjelpe andre. (Deltaker 4)

Sitatet viser til diskusjon rundt hvordan psykologiske faktorer kan skape utfordringer ved jobbsøking, dette til tross for at en føler seg faglig kvalifisert for arbeidslivet. Det å skulle søke på en jobb når du har en lav selvfølelse og kjenner på skam, kan oppleves svært tøft.

Til tross for utfordringa så har mine deltakere klart å komme seg i arbeid. Dette fører oss videre til neste fase som er det å stå jobb.

5.4 Å være i arbeid

5.4.1 BEHOV FOR KVALIFIKASJONER

En viktig del av arbeidslivsdeltakelsen er fasen som omhandler det å stå i arbeid. Her er det relevant å først se på om deltakerne har den samme jobben som den første de fikk etter endt soning. Videre spurte jeg hver enkelt om hva som var grunnen til at de fortsatt sto i samme

jobb og hva som var grunnen til at de ikke gjorde det. Flere av deltakerne fortalte at de hadde den samme jobben nå som den første de fikk etter endt soning. En av deltakerne beskrev det slik:

Først og fremst har jeg motivasjon for å jobbe og så var jeg motivert for å endre livsstil, det andre er jo at de er fornøyd med meg og vil ha meg der. Så hadde jeg jo valgt det som var riktig for meg, det var nok rette valget det der. Jeg satt i ganske mange år også, så jeg hadde jo ganske god tid til å tenke gjennom ting og finne ut hva jeg ville med livet. (Deltaker 3)

De to deltakerne som ikke hadde samme jobb i dag som den første etter endt soning, oppga ulike grunner for dette. Den ene deltakeren hadde gått rett ut i studier og hadde derfor kun en deltidsjobb ved siden av. Da deltakeren hadde fullført utdannelsen sin, søkte han andre større stillinger som han nå var kvalifisert for. Den andre deltakeren jobbet for et bemanningsbyrå innenfor byggebransjen. Dette var en bransje hvor behovet for arbeidskraft hele tiden gikk opp og ned. Derfor valgte deltakeren å takke ja til jobben han har i dag da det tilbudet kom.

En deltaker uttrykte at det at han har samme jobb i dag som han fikk etter endt soning, er ganske forståelig. Han trives godt i jobben og tenker at han kommer til å ha den resten av livet. Mens deltakeren ler sier han at han ikke tror, men vet. Kroppsuttrykket til deltakeren virker å vise et stort engasjement og en glede over å få jobbe med det en liker.

Vi ser her hvordan det varierer om deltakerne står i samme jobb som den første de fikk etter endt soning og grunnene er også varierende til eventuelt bytte av jobb.

Videre er det spennende å se på om den jobben deltakerne mine har faktisk har direkte sammenheng med opplæringa de mottok under soning. Her er det også ulike opplevelser. En deltaker uttrykte seg slik:

Ja, i min bransje føler jeg at jeg hadde det. For jeg hadde gått på skole og lært faget, så hadde jeg jo litt arbeidserfaring fra før av da, jobbet litt etter skolen før da. (Deltaker 1)

I likhet med den forrige deltakeren så opplevde også flere andre deltakere en direkte sammenheng:

Ja, det har den. Jeg fikk jo opplæring innenfor bilfag under soning, lettere kjøretøy. Jeg jobber jo på bilverksted i dag og jobber kun med lettere kjøretøy. Så det går hånd i hånd det. (Deltaker 3)

Jeg fikk jo truckførerbeviset som jeg bruker hver dag i jobben min. Dette beviset er jo noe jeg alltid har ønsket å ha, så det å få den hjelpen til å få det under soning har gjort det lettere for meg. Jeg tok jo i tillegg sveisekurs, og det bruker jeg også i jobben min i dag. Utenom jobb så deltok jeg også på foreldrekurs i fengslet, og det synes jeg har gjort meg til en bedre far enn det jeg var før. Så alt jeg har gjort har vært noe som jeg har tjent på, jeg har ikke tapt på det- så det har vært en suksess. Absolutt. (Deltaker 2)

Ja, lærlingeløpet er jo det jeg fortsatt har som jobb nå. Slik som det ser ut nå så er det her det jeg kommer til å jobbe en del videre også. Så det er ja på spørsmålet. Han kokken som jeg kjenner i fengslet har også sagt at han kan ta noen telefoner etter at jeg er ferdig med fagprøven og de telefonene vil jo gå til personer som kan gi meg en jobb som har direkte sammenheng med opplæringa her. (Deltaker 6)

Jeg tolker disse sitatene som rene suksesshistorier. De viser hvordan opplæringa deltakerne fikk under soning var relevant og direkte overførbar til yrkeslivet.

Det var også deltakere som mente at opplæringa hadde en mer indirekte betydning. En av de hadde tatt to fag på høyskole som var nyttig i jobben i dag. Han beskrev dette slik:

Det var jo en fordel at jeg gjennomførte de to fagene som jeg gjorde på høyskolenivå da det blir litt relevant i forhold til her jeg jobber nå. Men det var jo få fag jeg tok da, så vanskelig å si om det har noe veldig stor innvirkning på det da.

Den andre hadde tatt påbyggingsåret under soning for å komme inn på høyskole, og har i dag fullført alle årene på høyskole og fått jobb. Det vil si at studiekompetansen var generell, men har gitt en plattform for videre løp.

Intensjonen med opplæringa har blitt oppfylt fordi de indirekte har skaffet seg studiekompetanse som var nødvendig for å fortsette på det de har lyst til. Selv om det ikke var yrkesretta så var det en generell kompetanse som er viktig som et utgangspunkt for den mer spesifikke yrkesutdanninga, eller for den utdanninga de ønsker seg.

Hadde jo grei erfaring innenfor faget. Det er jo klart at når en har lært seg ting selv så blir det jo annerledes når en kommer ut i yrkeslivet, da er det jo litt mer sånn faglig fordypning. Under praksisen i fengslet hadde jeg tilgang på de verktøy/fagets fordypninger og utstyr en trenger for å få til jobben. Jeg ble dermed forberedt bedre på yrkeslivet, for jeg lærte meg jo å henge med i teknologien en del også da, innenfor det faget. (Deltaker 3)

Et viktig poeng her, er at deltakeren med utgangspunkt i egen praksis fikk utvidet sin kompetanse. Han fikk en bredere og dypere kompetanse gjennom det tilbudet han fikk gjennom soning. Jeg tenker at dette sitatet er sentralt da det gir en tanke om at de som han har møtt av ansatte/lærere har lyktes i å kartlegge såpass godt at han har fått muligheten til å fortsette på noe han allerede fra før hadde ressurser/kompetanse på.

En annen deltaker forklarer at nettverket han fikk under soning var det som gjorde at han fikk jobben. Videre påpeker han at han fikk jobben på bakgrunn av at han har vært innsatt, ikke nødvendigvis for den opplæringa han tok.

Nei, det har jo ikke det. Nå jobber jeg med motorsag og jobber i skogen. Men det er jo som jeg sier, det er jo nettverket jeg fikk etter soning som gjorde at jeg havnet her, så jeg har jo den jobben jeg har fordi at jeg satt i fengsel- men ikke nødvendigvis fordi at jeg tok den opplæringa som jeg hadde i fengslet. (Deltaker 5)

De fleste av deltakerne har opplevd en sterk sammenheng mellom de faglige kvalifikasjonene de fikk under soning. Den deltakeren som ikke opplevde en sterk sammenheng på dette området kunne derimot fortelle om en veldig sterk sammenheng mellom nettverket/relasjonene fra soning og muligheten han fikk i forhold til jobb i ettertid. Det synes som om de som har jobbet med mine deltakere har lyktes godt med intensjonene i forhold til opplæring og neste trinn som har vært arbeid. Videre er det interessant å se på betydningen det har for et menneske å være yrkesaktiv.

5.4.2 BETYDNINGEN AV ARBEID

Alle deltakerne var enige i at det var både fordeler og ulemper med det å ha en jobb, selv om de fleste påpekte at det var nesten bare fordeler. Noen fortalte at det kommer jo også i arbeidslivet dager en er mindre motivert og helst ikke vil stå opp om morgenen. En deltaker påpekte at han jobbet innenfor en bransje hvor det ble mye overtidssjopping på sommeren og at dette til tider for ham kan oppleves som en ulempe.

Argumentene om fordeler med å ha en jobb var mange. Blant annet var økonomisk trygghet og det å vite at det kommer en fast sum inn på kontoen hver måned noe flere av deltakerne var inne på. Flere fortalte også om verdien av å ha noe å gå til om dagene, det å ha noe å fylle dagene med og ikke bare bli gående hjemme.

Sitatet nedenfor viser hvordan en deltaker besvarte spørsmålet om fordeler og ulemper ved det å være i arbeid:

Jeg ønsket inntekt, jeg ønsket meg en leilighet og et sånn type A4-liv, rett og slett. Jeg liker å reise rundt omkring. Så det er egentlig det jeg har jobbet for tidligere også, det å kunne reise bort til andre land og se frem til ferie. Det er mange fordeler med å ha en jobb egentlig. Ja, den økonomiske biten, og så tror jeg at den psykiske delen med det er det aller viktigste kanskje. Alt fra det å kunne føle seg verdsatt, ha noen som venter på at du skal møte opp, det å bety noe og at en er viktig sånn i jobbsammenheng. Det å vite at det du gjør betyr noe. Likedan at man har sysselsetting da, at du faktisk har noe å gjøre om dagene, ikke går og sparker småstein og driver dank. Det tror jeg er viktig, på mange plan. Jeg tror egentlig ikke det finnes noen virkelige ulemper med det å være i jobb. (Deltaker 6)

En deltaker var opptatt av hvordan jobben har bidratt til en opplevelse av mestring. Denne deltakeren hadde hele sitt liv syntes det var skummelt å skulle prate fremfor mennesker og store forsamlinger, men jobben han nå har gjør at han må utfordre seg på det. Dette har bidratt til at nå har fått trent seg mye på det og synes det blir lettere for hver gang. Han beskriver at det ikke spiller noen rolle nå om det er tyve eller femti stykker som skal høre på hvis han har et foredrag.

Identitet ble også trukket fram som et viktig punkt for en av deltakerne. Deltakeren var opptatt av hvordan arbeid ble en viktig del av identiteten. Han sier videre at det å være i jobb har bidratt til å gi ham en helt ny identitet i forhold til hvem han var og hvem han nå er blitt. I tillegg har det å være i jobb ført til mer overskudd i hverdagen.

En deltaker reflekterer over betydningen av å ha en jobb på følgende måte:

Det å ha et holdepunkt og ha en jobb å gå til om dagene. Jeg vet slik som jeg har jo bygget opp kloss for kloss for å komme meg tilbake til hverdagen igjen og fungert som en vanlig norsk Ola Normann, et vanlig A4liv og alt det der. Men veien tilbake igjen den er kort. Så jeg setter pris på hver dag jeg har som livet gir meg. Jeg har jo flere kjente gamle kompiser som har gått tilbake til det gamle livet og det har skjedd raskt. Samtidig som jeg kjenner andre som har vært i samme situasjon og som jeg har sett faktisk har klart seg. Det er klart jeg synes det er imponerende at flere klarer seg, klarer å komme tilbake og fungere i et normalt liv etter å ha vært på en slik reise gjennom livet. Det synes jeg er verdifullt å se. Det er en dyrebar reise. De aller fleste kameratene mine fra før i tiden er idag døde, på grunn av det livet som vi levde. Så da synes jeg det blir ekstra verdifullt for hver dag jeg får leve et tilsynelatende godt liv og gå på jobb. (Deltaker 3)

Jeg synes sitatet er illustrerende og gir et godt bilde av betydningen det å være i arbeid kan ha. Samtidig synes jeg deltakeren belyser et interessant perspektiv da han viser hvordan det å skape nye mønstre er mye vanskeligere enn å falle tilbake til gamle mønstre. Deltakeren sier også noe om at her er det stor mulighet for dødelig utgang hvis en faller tilbake, egentlig står han overfor et valg mellom liv og død slik jeg tolker det. Han kjenner noen som har greid denne veien før han, men så har han også de som har falt ut og som i dag er døde. Deltakeren virker også å ha en bevissthet rundt at for å kunne forandre mønstre, kreves det møysommelig arbeid og egeninnsats. Sitatet uttrykker også en form for takknemlighet. Dette i form av de tilbudene deltakeren har fått, og takknemlighet for at han har klart å tatt de i bruk. Her virker det som om deltakeren er positiv til seg selv også, ikke bare til de andre.

I likhet med Wadel (1985) beskriver deltakerne i denne studien at de identifiserer arbeid med det å ha ei økonomisk inntekt. I oppgavens teorikapittel la jeg fram de punktene Halvorsen (1993) peker på i forhold til hvordan lønnsarbeid kan forstås. Alle deltakerne i min studie nevner arbeid som en kilde til inntekt. Det samme gjelder arbeid som gode når det gjelder det

å ha en aktivitet å gå til, ikke bli sittende hjemme om dagene. Flere av deltakerne er også inne på at jobben bidrar til å strukturere tiden deres. En deltaker i min studie hevder at det å komme i arbeid handler i stor grad om det å ha noe å gå til. I tillegg gir jobben deg en følelse av tilhørighet, det er noe og noen som venter på deg og du er en del av et sosialt felleskap. Dette er i tråd med Halvorsens (1993) punkt om integrasjon som en del av arbeid. Kilde til kreativitet blir også påpekt av Halvorsen (1993). Det interessante er at få av deltakerne i min studie nevner noe som kan knyttes til dette punktet. Jeg tenker at noe av grunnen for dette er at flere av deltakerne er i starten av arbeidslivet og har underordnede jobber. Flere forteller om rutinepreget arbeid som jeg tolker at ikke krever noe særlig med kreativitet. Bare en av deltakerne forteller om hvordan han med å holde foredrag gjennom jobben har brukt kreativiteten sin og bidratt til personlig selvutvikling i form av å bli tryggere i slike situasjoner. Det kan også tenkes at etterhvert som en har stått i arbeidslivet en stund og blitt mer trygg så vil det kunne bidra til at en får mer ansvar. Dette vil videre kunne gjøre at du får brukt dine kreative evner bedre etterhvert som du blir mer kompetent i jobben din. Flere av deltakerne bekrefter Halvorsens (1993) siste punkt om at arbeid forbindes med formål og mening. Dette i form av at en får brukt seg selv, og får tatt i bruk egen kompetanse og blir en bidragsyter til samfunnet.

I følge Wangen (2010) er det slik at betydningen av å ha en jobb å gå til om dagene, kommer tydeligst fram hos de som ikke er en del av arbeidslivet. Videre viser Fafos levekårsundersøkelse fra 2004 at kun 31% av de innsatte var i lønnet arbeid før soning, samt at gruppen innsatte gjennomgående har et lavt utdanningsnivå (Bronebakk, 2005). Selv om deltakerne i min studie er i jobb så representerer de også gruppen som står utenfor arbeidslivet da de har erfaringer fra det også. Når det gjelder det lave utdanningsnivået og det at få har arbeidserfaring, tenker jeg at det kan det være flere grunner til. En kan stille spørsmål ved om dette er personer som har falt av etter ungdomsskolen. Vi vet at i dagens samfunn er det store forventninger om at alle skal gå videregående skole. Det passer ikke for alle å skulle gå en så teoretisk rettet utdanning som videregående er, det være seg både studiespesialiserende og yrkesrettet. Derfor kan det tenkes at en bør skape et skolesystem som bedre ivaretar praktikerne blant oss, altså et utdanningssystem som er mer tilrettelagt for folk som er skolelei og som ikke har så mye teoretisk begavelse eller interesse enn tilfelle er med dagens videregående skole. Jeg stiller meg spørsmålet om vi som samfunn har bidratt til at mennesker blir "kriminelle" i den forstand at skolesystemet i stor grad er tilpasset teoretikerne blant oss.

Som jeg beskrev i teorikapitlet, hevder Wangen (2010) at en kan anta at de som er i arbeid i stor grad definerer sin status ut ifra det arbeidet de gjør. Videre påpeker han at for mange er arbeid en viktig del av identiteten. Her tenker jeg at hvis vi klarer å hjelpe en person med kriminell bakgrunn gjennom utdanning og støtte i første del av arbeidslivet, så kan vi bidra til å endre vedkommendes identitet. Det å bidra til at en lovbrøyer får en identitet som lovlydig samfunnsborger som er i arbeid eller tar utdanning, vil kunne ha stor betydning for den enkeltes selvbylde samt fysiske og psykiske helse. Flere av deltakerne i studien bekrefter nettopp dette. Det gjør noe med et menneske å være en som bidrar til samfunnet istedenfor å være en person som tenker at en er en belastning for samfunnet.

Flere av deltakerne er inne på hvilken betydning arbeid har for opplevelsen av hvem de er. De bruker ikke begrepet identitet, men i bunn og grunn er det identitet mange av dem snakker om. Identitet handler om komplekse prosesser, noe som gjør det vanskelig å definere. Likevel har begrepet en del elementer som går igjen. Ofte snakker vi om identiteten som de ytre kjennetegnene en person har. Det kan blant annet være ulike særpregede og karakteristiske kjennetegn. For de som lever med en identitet som er uklar eller som de ikke synes er gunstig, kan det være mye personlig utvikling og vekst i det å endre identiteten sin (Nordhelle, 2012). Flere av deltakerne i min studie uttrykte også nettopp dette med å komme i arbeid og kunne få en ny identitet knyttet til det.

5.4.3 SOSIALT FELLESSKAP OG STØTTE PÅ JOBB

Videre i min studie ønsket jeg å se på hvilken betydning arbeidskollegaer og arbeidsmiljø har for den enkelte. De fleste beskriver at det har en positiv betydning. En av deltakerne som ble intervjuet forteller at arbeidskollegaer har stor betydning, og at de ble varslet på forhånd om at han kom fra soning. Deltakeren fortalte at det føltes mye bedre at kollegaene visste om det på forhånd enn at det skulle vært en hemmelighet som kom fram senere. Videre er deltakeren opptatt av at han ikke har opplevd noe negativt med det å være åpen.

To av deltakerne er sine egne ledere, det vil si at de ikke har noen faste kollegaer. En av dem forteller at alle de som kommer innom jobben om dagene også er de som er hans arbeidsmiljø. Det mener han har stor betydning for han, hvis ikke blir det kjedelig å være på jobb. Den andre deltakeren forteller at hans arbeidskollegaer er de som er i felles grupper på

sosiale media på bakgrunn av at de jobber innenfor samme bransje. Der er det alltid noen en kan snakke med og be om tips/råd skulle det være nødvendig.

Det var også en deltaker som påpekte at det å ha et godt arbeidsmiljø, gode arbeidskollegaer og at det var en god tone blant ansatte, hadde stor betydning for blant annet trivsel. En annen deltaker som svarte en del av det samme, var også opptatt av at arbeidsmiljøet betyr veldig mye og at det er viktig å kunne glede seg til å gå på jobb. Deltakeren forteller om erfaringer fra når det har vært utfordringer med dette på jobb og at det ikke oppleves noe bra. Da blir en veldig tappet for energi, så det å gå å grue seg til å gå på jobb, det er ingen forunt.

En deltaker uttrykte seg slik:

Det har mye å si at du trives på jobb. Har du gode kollegaer og et godt arbeidsmiljø så trives du på jobb. Det å trives på jobb synes jeg er viktig, slik at en ikke våkner om morgenen og gruer seg til å dra på jobb, da vil det fort oppleves tungt. Jeg trives jo godt på jobb og det synes jeg er bra, tror nok jeg hadde sett mørkt på det hvis det var motsatt. Og det ville nok bidratt til at jeg har fått det vanskelig psykisk tror jeg. Kanskje hadde jeg heller ikke gjennomført eller fullført hvis det var dårlig. (Deltaker 6)

Dette er en deltaker som har kollegaer som både er tidligere innsatte og som ikke har en soningsbakgrunn. Han forteller at godt arbeidsmiljø er viktig, men at han opplever betydningen av arbeidskollegaer litt todelt når han er i jobben han er i nå. Det begrunner han med at han er i egen progresjon, i egen «tilfriskning» og i egen prosess hvor ønsket er å komme tilbake, få igjen livet sitt og finne sin plass i samfunnet. Når han nå befinner seg i en situasjon hvor det er folk som ikke er kommet like langt i prosessen som han, så kan dette oppleves utfordrende. Deltakeren beskriver at han på et tidspunkt kunne kanskje tenkt seg å finne en annen jobb for å få kjent på litt normalitet og hvor ikke så mange personer har samme bakgrunn som han selv.

Alle deltakerne var opptatt av hvordan troen på seg selv har blitt en sentral del og har hatt betydning på mange andre arenaer i livet også, ikke bare når en skulle ta opplæring under soning. Mestringstroen ble også påpekt som viktig faktor for det å stå i arbeid.

Støtten og troa på meg selv, jeg har jo det med meg videre sant. Jeg vet jo det at en så enkel ting som at selv om du føler at ting ikke kommer til å gå, eller føler at du ikke har noe å komme med så trenger det ikke å være slik selv om jeg føler det. Det har jeg jo bevist for meg selv da, med den skolegangen og senest med den fullføringa. Jeg kan få til jeg også. Det kan jo være i forskjellige sammenhenger det, det trenger ikke bare være skolegang, men kan være andre ting det, som for eksempel i arbeidshverdagen. Den opplevelsen av å få til noe tar jeg jo med meg på andre arenaer i livet også.
(Deltaker 5)

Jeg synes dette sitatet uttrykker noe viktig da det får fram betydningen av det å oppleve mestring. Deltakeren tar her fram suksesshistoriene og generaliserer, han viser hvordan opplevelsen av mestring bidrar til positive ringvirkninger.

Betydningen av arbeidskollegaer/arbeidsmiljø var noe de fleste opplevde positivt. På spørsmål om hvem som kan støtte hvis ting blir vanskelig med å stå i jobb, oppga deltakerne både samboer, kollegaer og folk i det sosiale nettverket. En av deltakerne sier ikke noe konkret om dette med støtte når ting blir vanskelig med å stå i jobb, men beskriver at det ikke har opplevdes negativt å være åpen om sin bakgrunn. En annen deltaker mente at han er i en litt bedre situasjon enn andre, med tanke på at han har både familie, kompiser og kontaktpersoner innenfor kriminalomsorgen som han kan snakke med om ting. Så var det en deltaker som fortalte om tett oppfølging fra ansvarsgruppe og alle de som jobber sammen i et team rundt han.

De to som jobber for seg selv gir litt andre svar. En av dem som driver med organisasjonsarbeid forteller først at det ikke er noen som kan støtte han hvis ting er vanskelig, men så nevner han at det er folk i organisasjonen som har vært med fra starten av og som han kan snakke med hvis det skulle være noe. Den andre deltakeren forteller at samboeren er den viktigste støtten og at vedkommende har støttet han gjennom alt, hele veien. I tillegg beskriver deltakeren støtte fra kompiser og alle han har blitt kjent med som jobber med noe av det samme som han. For to andre deltakere er samboer og nærmeste familie de viktigste samtalepartnerne når det gjaldt å snakke om ting som er vanskelig.

I teorikapitlet skrev jeg om hvordan arbeidsplassen var den viktigste arenaen for å skape et inkluderende arbeidsliv (Hernes, Heum & Haavorsen, 2010). En av deltakerne i studien min

påpeker at trivsel er avgjørende for å ønske å stå opp om morgenen og dra på arbeid. Samtlige deltakere er enig om at fokus på et godt arbeidsmiljø har mye å si for at flest mulig skal føle seg inkludert på arbeid.

Dette med åpenhet vs ikke åpenhet var ei problemstilling flere av mine deltakere hadde reflektert mye over. Dette i forhold til om deltakerne har vært åpen på sin arbeidsplass om at de har sonet og har hatt opplæring under soning. Jeg spurte alle deltakerne mine om hva det eventuelt har betydd for dem. Her ga deltakerne ulike svar og refleksjoner. Noen har valgt åpenhet, andre har ikke valgt det og noen har forsøkt begge delene.

En av deltakerne beskrev det slik:

Ja, jeg har valgt å være åpen. Jeg har heller ikke opplevd noe negativt med å være åpen. Åpenheten har jo bidratt til at det ikke har blitt så mye spørsmål om hva jeg gjorde før, hvor jeg kommer ifra og hvor jeg har hatt opplæring. Jeg tenker det er lettere å bare ha sagt det, ferdig med det. (Deltaker 1)

Jeg tolker det her slik at åpenhet bidrar til at en slipper å hemmeligholde store deler av livet sitt. Det bidrar også til at en unngår situasjoner hvor det kan bli vanskelig å vite hva en skal svare. Flere av deltakerne som har valgt åpenhet påpeker det med å fortelle om sin virkelighet som en befriende følelse, fordi du ikke trenger å gå i redsel hele tiden for at noen skal finne ut noe slik at det kommer for en dag.

En annen deltaker som også har valgt å være åpen om fortiden sin, beskrev det slik:

Jeg har alltid vært åpen, som person har jeg det. Det er mange som kanskje ikke ville valgt det, men jeg valgte åpenhet. Jeg tenker at å være åpen gjør meg til en bedre person. Jeg har hatt et helt annet liv, men jeg har forandret meg- og vi mennesker er jo i stand til å forandre oss. (Deltaker 2)

På den andre siden er det viktig å få fram noen av de refleksjonene flere av deltakerne forteller at de har hatt før de kom til det punktet at de valgte åpenhet. En deltaker som jeg synes belyser et interessant perspektiv, sa følgende:

Det er litt flere sider rundt det med åpenhet. De på jobben visste jo før jeg begynte der at jeg kom fra soning i og med at jobben var ordnet gjennom kontakter i fengslet. Det synes jeg er like greit for da slipper jeg å forholde meg til det der: Vet dem/vet dem ikke, hva skal jeg fortelle/hva skal jeg ikke fortelle. Det er litt vanskelig og tungt den biten som omhandler dette. Før jeg begynte i jobben jeg har nå så tenkte jeg jo: "oi, nå skal jeg ut i jobb igjen og hva sier jeg da", "hva skal jeg si når jeg leter etter boplass"- skal jeg være åpen og ærlig om ting? Eller bør jeg kanskje ikke være det. Så jeg valgte å ikke være åpen når jeg skulle finne meg leilighet. Sa jeg hadde jobbet utenbys noen år. Det gjorde jeg for å slippe en del spørsmål eller å måtte fortelle. For det er jo ikke sikkert de ville leid ut hvis de visste jeg har sonet tidligere. Det samme tenker jeg hvis jeg skal søke jobb, det er en vanskelig avgjørelse å ta om en skal være åpen om det eller ikke. Det som var så greit med jobben når jeg kom hit var at de visste om det. Jobben har også vært med på møter med kriminalomsorgen hvor tema var: Hvordan legge løpe videre? Det at de vet på jobben gjør det også mye lettere å få den tilrettelegginga som trengs. (Deltaker 6)

Denne deltakeren beskriver noen av de utfordringene de som har sonet kan bli stilt ovenfor. Det er enklere for et menneske når det er åpenhet for da slipper en å gi seg ut for å være en annen enn en er. For det koster å skulle spille et spill. Noe av fordelen med å være åpen er at en kan være seg selv. Det gir mer trygghet.

Deltakeren beskriver lettelsen ved å slippe å spille et spill, men heller kunne være seg selv. Jeg tenker det er bekymringsfullt at vi ikke har kommet lenger i samfunnet vårt enn at flere opplever mange fordeler med det å ikke velge åpenhet, både når det gjelder bolig og arbeidsliv. Flere av deltakerne i min studie snakker om dette med at de har opplevd at flere har fordommer mot de som tidligere har begått lovbrudd. Noen har så dype fordommer at de ikke evner å gi de tidligere innsatte en ny sjanse, samt tenke at vedkommende har sonet men nå tatt fatt på neste kapittel i livet. Det bør være et samfunns mål at tidligere innsatte skal kunne søke leilighet og kunne si at de har en dom bak seg, og at det skal kunne oppleves trygt. I ovennevnte sitat ser en også hvordan åpenhet bidrar til at det blir enklere å få tilrettelegging. Jeg tolker det slik at åpenheten også bidrar til mindre skam og hemmelighold rundt det å skulle motta tilrettelegging. Hvis deltakeren ikke hadde hatt åpenhet rundt dette, kan det tenkes at det ville vært vanskeligere med spesiell tilrettelegging for da kan andre

kollegaer oppleve dette som urettferdighet. Her tenker jeg det er viktig å påpeke at rettferdighet ikke er at alle får det samme, rettferdighet er at en får det en har behov for.

I bakteppe-kapitlet ble det beskrevet at det er lærere fra nærliggende skoler som har ansvaret for den opplæringa som foregår i fengslet (Det kongelige utdannings og forskningsdepartement, 2004, s. 19). En deltaker i min studie beskriver hvordan det har hatt betydning for at det er nærmeste videregående skole som står på vitnemålet. Dette gjør at en kan velge selv om en skal være åpen eller ikke om at en har mottatt opplæring under soning.

5.4.4 TILRETTELEGGING PÅ ARBEIDSPLASSEN

På spørsmål om deltakerne mottar noen form for tilrettelegging på sin arbeidsplass er det tre av dem som svarer at de ikke gjør det, og at det heller ikke er noe tilrettelegging de kunne tenkt seg. To deltakere har egen bedrift og er sin egen sjef, og beskrev dette som en fordel når det gjaldt tilrettelegging. Begge påpekte at de tilrettelegger arbeidsdagen slik det passer en selv best.

De siste to deltakerne beskriver at åpenhet om egen bakgrunn har bidratt til at de mottar den tilretteleggingen som skulle trengs.

Deltaker 5 uttrykker det slik:

Ja, jeg gjør jo for så vidt det da. Arbeidsplassen min er jo klar over bakgrunnen min og vet at når en er rekruttert på bakgrunn av at en har sonet så skjønner de at her vil det være en arbeidstaker med litt bagasje som er avhengig av å gå på en del kontor. Kanskje gå til tannlegen tusen ganger for tennene sine og gå ofte til legen. Jeg er jo i LAR, går på metadon og så har jeg jo faste urinprøver flere ganger i uka som jeg får dra å gjøre. Har jeg et møte med oppfølgere i forhold til LAR så sier de på jobben: "Vær så god det er bare å dra". Det er jo spesielt viktig med tilrettelegging om du kommer fra soning og slike ting, da har du jo nødvendigvis en bagasje, du har en del ting du må ordne opp i og det må gjerne skje i kontortida.

Deltakeren forteller her hvordan han opplevde at egen åpenhet bidro til at det også ble lettere å bli møtt med en forståelse for at situasjonen var slik den var. Samtidig som deltakerne som hadde valgt åpenhet siden i intervjuet påpekte at det handlet først og fremst om å være åpen overfor de som trengte å vite det, ikke være åpen bare for å være åpen overfor alle ansatte.

Vi vet med utgangspunkt i tidligere forskning at gruppen tidligere innsatte er en gruppe som av ulike grunner kan ha behov for tilrettelegging mens de er i arbeid. Det kan tenkes at noe av grunnen til at noen av mine deltakere ikke trengte tilrettelegging, var blant annet at to av dem er selvstendig næringsdrivende. Det gjør det jo enklere å tilrettelegge sin egen arbeidshverdag, selv om en kanskje ikke tenker helt på det som tilrettelegging.

Ifølge Idebanken (2018) omhandler inkluderende arbeidsliv blant annet det at arbeidsplasser ansetter personer som ikke kan være i en 100% jobb. Her kan en reflektere over om vi som samfunn lager en umenneskelig type mennesker hvis alle skal prestere 100% og at det er det eneste som er godt nok for arbeidslivet. Flere mennesker kan jobbe mindre prosentandeler og kanskje opp mot 100 % hvis en får det tilrettelagt på en god nok måte. Det virker som om de fleste av mine deltakere står i full jobb. Likevel kan det tenkes at enda flere kunne kommet i arbeid med bedre tilrettelegging.

En av deltakerne i min studie kommer opprinnelig fra et krigsherjet land, og han forteller om hvordan det å være i arbeid gjør at han ikke tenker på at han sliter med posttraumatisk stressyndrom. Dette beskriver deltakeren som den største fordel for ham når det gjelder å ha en jobb å gå til. På jobb er det så mye å gjøre at han ikke rekker å tenke på ting som er vanskelig, sier han. Selv om denne deltakeren beskriver at han ikke har noe form for tilrettelegging og ingen tilrettelegging han kunne tenkt seg, kan en likevel reflektere rundt dette. Noe av grunnen til dette kan være at vedkommende er selvstendig næringsdrivende. Noe av fordelene med å være selvstendig næringsdrivende er jo nettopp at en kan legge til rette sine egne arbeidshverdager. Har du en dårlig dag og ikke greier å komme deg opp av senga, nei så gjør du ikke det. På den andre siden tenker jeg det er viktig at vi er klar over at dette også fører med seg ulemper. Du mister opplevelsen av at noen venter på deg på jobb. Det krever kanskje mer selvdisciplin i form av at du må løfte deg selv etter håret som enhver kan trenge å gjøre en gang i blant. For flere kan det være krevende å skulle finne den gode balansegangen mellom når en skal tvinge seg på jobb og når en bør holde seg hjemme. Her mener jeg at et godt arbeidsliv for denne gruppen mennesker er det fleksible arbeidslivet.

Fra tidligere forskning vet vi at flere innsatte har hatt en vanskelig barndom og flere kan derfor ha traumer med seg fra dette (Mathias Killengreen Revold, s. 15). Det bør kunne tas høyde for at flere fra denne gruppen kan ha en ekstra belastning. Videre bør det også legges til rette slik at en etter at en er kommet ut i arbeid fortsatt har tilgang på fagfolk. På den

måten sikrer en at de alltid har noen å snakke med og kan få satt ord på det som er utfordrende med å stå i arbeidslivet. Det vil kunne være spesielt utfordrende for de som har lite arbeidserfaring. Det er utfordrende nok for folk som ikke har slike ting i bagasjen som flere av mine deltakere oppgir at de har. Jeg tenker derfor det er viktig å bygge litt ekstra tiltak som denne gruppen vil kunne benytte seg av. En av mine deltakere beskriver tilrettelegging i form av å få delta på viktige møter som foregår i arbeidstiden og som det er avgjørende at en deltar på for å fortsette den stødige kursen framover. Dette er et godt eksempel på hvilke former for tilrettelegging det kunne vært mer av.

5.5 Andre interessante funn

Et tema som kom opp på slutten av intervjuet var dette med hva som skal til for at mine deltakere skal kunne fortsette i jobb framover. Dette er spennende å se på da det er positivt hvis folk får tatt en utdanning og kommet seg ut i jobb, men hvis det blir for en kortvarig periode i livet så er det kanskje ei investering som ikke ga helt forventet utbytte. Derfor er det av stor verdi å se på og spørre deltakerne om hva de selv tenker skal til for å klare å stå i jobb over tid.

De fleste deltakerne fremhevet her viktigheten av det å ha faste rammer som gjør at de kan klare å bevege seg innenfor et lovlydig liv. Samtidig som de hevder at de trenger noen nære relasjoner for å kunne få et fullverdig liv, og for å klare å ikke falle tilbake til kriminalitet. Viktigheten av det å trives på jobb var også noe en deltaker trakk fram som en avgjørende faktor.

Tre av deltakerne uttrykte seg slik:

Det som er viktig for at jeg skal fortsette i jobb framover er jo at jeg får etablert meg i den byen der jeg ønsker og har min familie. (Deltaker 2)

For min del så er det jo det at jeg fortsetter å holde hodet over vannet, at jeg ikke begynner å ta noe dårlige valg. Det er vanskelig å vite hva som gjør at jeg klarer det. Men jeg vil jo og ønsker jo endring da. Jeg har jo før også hatt lange perioder i livet mitt hvor ting har gått bra og jeg har dermed referanser til hva det vil si. Jeg har hatt enebolig, stasjonsvogn, har bodd sammen med mine barn og vært familiefar. Jeg

savner en slik normalitet fortsatt da, jeg gjør det. Slik at ja, jeg er på god vei- men ikke helt i mål enda. (Deltaker 5)

Det viktigste er jo å prøve å ikke miste motivasjonen, komme seg opp om morgenen. Det er at en fortsetter å trives på jobb. (Deltaker 1)

Det virker som om deltakerne selv erkjente at de er nødt til å yte noe selv og erkjenner at det er dem selv det kommer an på. Videre virker som om deltakerne ikke legger ansvaret over på andre. De tar egenansvar, men er tydelig på at de trenger nærpersioner eller støtte utenfra. Jeg tenker det er en styrke at deltakerne understreker at de selv kan bidra til å påvirke egen livssituasjon, og har tillit til at de er i stand til å påvirke egen livssituasjon gjennom de valgene de tar.

En annen deltaker trakk fram at det var flere faktorer som måtte være til stede for å kunne fortsette i jobb framover. Blant annet var det et tydelig ønske om selvstendighet og uavhengighet, et ønske om å greie seg selv som et voksent menneske og ikke være avhengig av andre støttefunksjoner.

Følgende sitat illustrer dette:

Bussforbindelser er viktig når jeg bor et stykke unna der jeg jobber. Det er nødvendig å ha sko en kan gå i for å komme seg til jobb. Så må jo den følelsen være der, den følelsen av at du er ønsket på jobb. Tenker det er viktig at det gode arbeidsmiljøet fortsetter som nå for at min vilje til å jobbe skal være tilstede. Ting må være på stell og jeg må trives. Samtidig er det ønsket om å ville jobbe som må være der. For meg var det ønsket om å ville ha et vanlig liv med inntekt og det å kunne klare meg selv. I tillegg til å fortsette å ønske å ikke måtte gå på NAV, for det ser jeg ikke for meg altså. (Deltaker 6)

Det var også deltakere som mente at det som skulle til for å fortsette i jobb framover var at det fortsatte slik de hadde det i dag. Det kom tydelig fram at deltakerne som svarte dette i dag opplevde å ha gode rammer og støtte rundt seg. I tillegg hadde de nære relasjoner og en egenmotivasjon for å fortsette. Alt i alt kan en si at de viktigste faktorene som må være til stede for å kunne fortsette i jobb framover er: Struktur, trygghet, gode relasjoner på arbeidsplassen, mestringsopplevelser, egenansvarlighet og egenmotivasjon.

Avslutningsvis ønsket jeg å spørre mine deltakere om hvordan de selv ville beskrive livet deres før og nå. Dette fordi jeg tenker det er allmennmenneskelig å reflektere over historien for å kunne ta grep om framtiden. Det mener jeg er rett og slett helt nødvendig. For det er ved bevissthet i forhold til vår egen historie at vi kan bli klar over hvordan vi har levd, hva vi har gjort og være i stand til å ta en verdivurdering på om det er slik vi ønsker å fortsette å være. Hvis det ikke gagnar oss og samfunnet, kan vi starte prosessen med valget om å forsøke å skape noen endringer. Særlig i forhold til de som har vært på en kriminell løpebane tenker jeg det er viktig at de erkjenner eget ansvar i forhold til egen atferd. En må være bevisst sin fortid hvis en skal klare å skape seg en bedre framtid.

En av deltakerne beskrev det slik:

Livet mitt har forandret seg veldig mye fra før til nå. Jeg er en mye roligere person nå enn jeg var før soning. Noe av grunnen til dette er at jeg før soning gikk på rus hele tiden. Det er ikke så rart at man blir roligere når man har sluttet med det som har med rus å gjøre. Jeg har blitt mer ansvarsbevisst og reflektert som person. Det var det at jeg gikk direkte over på rusbehandling etter endt soning som ble vendepunktet i mitt liv. Det å ta et halvt år i rusbehandling som en mykere overgang var vel det som gjorde at det denne gangen gikk. Det ble ikke ut og inn igjen, for å si det slik. Det å skulle ut i et samfunn med total frihet når du har sittet i fengsel, ja det er en stor utfordring. (Deltaker 4)

Deltakeren understreker at skal en lykkes i å skape forandring må neste trappetrinn være på et utfordringsnivå som gjør at en klarer å klatre det. Flere av deltakerne som har sonet før og havnet i fengsel igjen forteller om å ha kommet ut til ingenting etter endt soning. Da ble trappetrinnet alt for stort og de falt ned trappa igjen. Deltakeren her peker på hvordan rusbehandlingen som en myk overgang gjorde at han fikk mulighet til å utvikle seg organisk. Ved å gå fra fengsel til en rusinstitusjon hvor det var mer likt livet utenfor, greide han å gå de stegene som trengtes.

Det er som hav og himmel, jeg var en helt annen person før. Nå er jeg ydmyk og snill. Jeg er blitt et sosialt menneske. For meg passer det godt med ordtaket: "En ridder kommer aldri til å bli en god ridder før han har falt av hesten en gang". Du må falle av en gang for at du skal kunne bli dyktig. Jeg falt av den dagen jeg havnet i fengsel. Fengslet og lærerne på skolen under soning de har hjulpet meg gjennom alt og jeg takker for det hele

tiden. Det gjør jeg virkelig. Det har absolutt vært en personlig utvikling. Alt jeg har med meg fra tiden under soning har gitt meg mye lærdom. Blant annet det å stå opp tidlig om morgene, barbere seg, trene, dra på skolen osv. Det blir litt som å være i militæret fordi det er disiplin og rutiner. Du er i progresjon hele veien. (Deltaker 2)

Dette sitatet viser viktigheten av rutiner og det fine med å ha noen rammer rundt livene våre. Det handler om å slippe å ta alle valgene selv, valg som for eksempel skal jeg stå opp i dag eller ikke. Det er nok lett å tenke at det rutinepregede høres kjedelig ut, men slik jeg tolker flere av deltakerne i min studie så er rutinene en søyle i livet og det som hjelper dem å holde retning. Videre blir hav og himmel brukt som metafor, det kan også oversettes til mørket og lyset. Deltakeren ser også at han har en del av æren selv for at han er kommet så langt. Han tør å være litt fornøyd med seg selv, men påpeker likevel viktigheten av hjelpen fra lærerne og strukturene som er i fengslet. Det er gjennom disse han har klart å hente fram en kompetanse som han innehar, men som har ligget brakk i han. Gjennom rammene og støtten rundt han møter han sider ved seg selv som han er glad for å få tatt i bruk.

I likhet med dette beskriver en annen deltaker følgende:

Himmel og helvete, vil jeg beskrive det som. Rett og slett. (Deltaker 3)

Jeg tenker at det er viktig å ha med sitatet over da det sier mye om takknemligheten til deltakeren. Takknemligheten for å ha sonet. Takknemligheten for hjelpa på veien, og takknemligheten for den endringen som har skjedd i livet.

En deltaker som påpeker noe lignende forteller at:

Før soning var jeg sprøytenarkoman, heroinist. Jeg var slem, irritert, sint, lei meg, ensom og veldig avhengig av rus. Nå har jeg en jobb, et hus, ektefelle og to barn. Ja nå føler jeg meg lykkelig. (Deltaker 7)

I likhet med den forrige deltakeren så har også denne deltakeren opplevd å få byttet ut det destruktive med noe mer konstruktivt. Deltakeren har her erstattet sprøyter og rus med ekte sosiale kontakter, familie, barn, ansvar og kjærlighet. Dette i fra å ha vært et sted hvor rus og

heroin ble altoppslukende. Deltakeren har nå klart å komme seg dit at han har ansvar i forhold til barn, ektefelle og jobb.

Dette førte oss videre over på refleksjoner rundt hvordan deltakerne tenkte arbeidshverdagen deres ville se ut om fem år. En av deltakerne fortalte at fem år fram i tid var han høyere opp i sin bransje og var etablert i den byen han ønsket å jobbe i. Denne deltakeren trekker også fram noe annet som jeg tenker er interessant å ta med. Han påpeker at ønsket i livet er å gi mennesker en ny start, på bakgrunn av det ønsker han å ansette folk som har en lignende bakgrunn som det han selv har.

En annen deltaker beskrev følgende:

Nei, det tror jeg vil være akkurat likedan som det er i dag egentlig. Det yrket jeg har valgt har lite utfordringer egentlig, klart det finnes utfordringer om en absolutt vil ha utfordringer men ja. Det blir litt sånn faste rutiner over det da, jeg er nok på samme arbeidsplassen om 5 år. (Deltaker 3)

Ut fra svarene fra deltakerne i min studie kan det se ut som flere av dem tør både å håpe og drømme. Kanskje er nettopp dette en viktig grunn til at de lever det livet de gjør i dag. Dette tenker jeg kan være avgjørende fordi den som ikke har noe håp vil oppleve mye som håpløst, mens for en som har håp om et annerledes liv er det også muligheter for endring. Noen ganger kan mennesker som ikke har håp trenge at noen andre bærer håpet for dem i en periode. I min studie er det ganske tydelig at flere av deltakerne opplever lærerne de hadde under soning som deres drømme-bærere. De hadde lærere som bar håpet for dem inntil de selv turte å begynne å håpe og drømme igjen.

6. Opplæring under soning: En vinn-vinnsituasjon

Utgangspunktet for oppgaven var ønsket om å undersøke hvilken betydning ulike typer skolegang har for deltakelse i arbeidslivet etter opphold i fengsel. Hovedproblemstillingen for min oppgave er følgende: *“Hvilken betydning har opplæring under soning hatt for arbeidslivsdeltakelse etter endt soning?”*. Denne har jeg operasjonalisert ved å dele inn i ulike forskningsspørsmål:

”I hvilken grad og på hvilken måte har opplæringa under soning bidratt til relevante jobb kvalifikasjoner?”

”Hvilken betydning har opplæringa hatt i forhold til å etablere nye nettverk?”

”Hvilken betydning har opplæringa hatt for opplevelse av mestring og egenmotivasjon etter endt soning?”

Den generelle konklusjonen på hovedproblemstillingen er at opplæring under soning ser ut til å ha hatt stor betydning for arbeidslivsdeltakelse etter endt soning. Det virker å være en direkte sammenheng mellom opplæringa i fengslet og den plassen den tidligere innsatte har i arbeidslivet i dag. På bakgrunn av mine funn kan det samtidig se ut som om opplæring under soning er en av flere faktorer som har betydning for livet etter endt soning. Andre faktorer av betydning, om enn indirekte, kan være den positive kontakten til den enkelte lærer, og opplevelsen av skolemestring gjennom å se at andre innsatte mestrer. Viktige faktorer kan også være innlæring av disiplin som å forholde seg til klokkeslett ved å måtte møte til bestemte tider, utvikle leksemestring og innarbeide rutiner i hverdagen.

Mitt første forskningsspørsmål omhandler hvordan kvalifikasjonene deltakerne har fått gjennom opplæring under soning har gitt dem relevante jobb kvalifikasjoner. Det fremkommer i min studie som helt åpenbart at deltakerne har opplevd opplæringa de fikk under soning som relevant i forhold til det de selv kunne tenke seg å jobbe med. Flere av deltakerne oppgir også at jobben deres i dag har direkte sammenheng med opplæringa de mottok under soning. Jeg tolker det derfor slik at både fengslet og lærerne må ha gjort et godt grunnarbeid når det gjelder å finne ut av hva som passer den enkelte. Dette for å kunne gi et tilpasset tilbud som er i tråd med den enkelte innsattes ønsker.

Det er sentralt i min oppgave at alle deltakerne oppgir å ha fått jobb via sitt nettverk. Det viser seg at opplæringa i seg selv ikke er den eneste faktoren som betyr noe. Også nye nettverk er nevnt av flere som sentralt for veien inn i arbeid etter endt soning. En ser at opplæringa under soning i stor grad har bidratt til å gi de innsatte et nytt og større nettverk både blant andre innsatte, lærere og andre, noe som for de fleste hevdes å ha hatt avgjørende betydning.

Videre ønsket jeg å se på om opplæringa under soning har hatt betydning på andre områder i livet, som for eksempel på det psykologiske plan. Jeg valgte derfor å ha med et forskningsspørsmål om hvilken betydning opplæringa har hatt for opplevelse av mestring og egenmotivasjon. Alle deltakerne oppga som avgjørende å ha hatt lærere som har hatt troa på den enkelte og bidratt til at en får troa på seg selv. Deltakerne i min studie har nesten entydig pekt på den positive opplevelsen ved å havne på skolebenken igjen. Selv de som grunnet dårlige erfaringer var mer skeptiske, fant ut at det å se andre innsatte greie skolegangen økte troa på at de selv også kunne få det til. Jeg tolker det slik at med hjelp og støtte fra lærerne, har deltakerne hatt en gjensidig opplevelse av å mestre: Får du det til, kan jeg også få det til – når jeg får det til, greier du det også.

Når det gjelder å være i arbeid forteller deltakerne også om opplevelse av mestring. Det at de mestrer å komme seg på jobb til rett tid, utfører jobben og får positive tilbakemeldinger gjør at flere sier de trives og kommer til å fortsette å være i jobben de står i nå. Det å leve et ”A4-liv” med hverdager som fungerer, og tenke at ”noen venter på meg, jeg mestrer dette”, oppleves positivt.

Underveis i masterprosjektet har jeg gjort meg flere refleksjoner i forhold til betydningen opplæring under soning har på et samfunnsnivå. Alle deltakerne i denne studien er nå en del av arbeidslivet. De betaler skatt til velferdsstaten. Samtidig er det en dobbel vinning her. Vi vet at det å ha en person i fengsel koster samfunnet store summer. En kan også tenke seg bekymringene den kriminelle påfører nær familie eller andre nærpå personer, og konsekvensene vedkommendes handlinger kan ha for dem. Det handler ikke bare om den innsatte her. Mest sannsynlig er de oppvokst i en familie, og flere har stiftet egen familie i voksen alder. Det betyr at både familie og andre pårørende blir preget av dette, og påføres både fysiske og psykiske belastninger. Det er ikke usannsynlig at enkelte pårørende som en konsekvens selv vil trenge hjelp fra helsevesen eller andre instanser. Videre er det sannsynlig at mennesker

som blir utsatt for vold eller andre kriminelle handlinger, vil oppleve / utvikle en utrygghet til folk i nærmiljøet. Ved å bidra til at tidligere innsatte ikke begår nye kriminelle handlinger vil dette på sikt kunne øke tryggheten i samfunnet. Opplevelsen av trygghet er viktig for mennesker. Det å ha et samfunn med lite kriminalitet, kan tenkes å gjøre innbyggerne mer harmoniske og lykkelige enn i et samfunn med mye kriminalitet. For de fleste er det viktig å kjenne seg inkludert i samfunnsmaskineriet framfor å være en som koster samfunnet millioner av kroner. Det gjør noe med psyken til den enkelte, slik oppgaven min viser. Samtidig tenker jeg at vi bør se i øynene at en del har så store skader fra barndommen at de kan bli hjelpetrende hele livet. For meg er det viktig å ha med en setning her om at de som ikke klarer å være en del av arbeidslivet også skal respekteres for det. Det å klare å holde seg på rett side av loven selv om en ikke kommer seg i arbeid, kan for noen være en bragd i seg selv.

6.1 Implikasjoner for videre forskning

Oppgaven kan være interessant å lese for lærerne og de som jobber med organisering av opplæringa i det enkelte fengsel, samt de som arbeider med videreutvikling av undervisning i fengsel og under soning. Positive tilbakemeldinger fra innsatte som har lyktes sier noe om at en er på rett spor. Funn i denne oppgaven viser at deltakerne opplever at utdanninga under soning har en direkte relevans for veien inn i arbeidslivet, og det å fortsette å stå i jobben fremover. Et interessant funn i min forskning er at de fleste deltakerne sier de ønsker å fortsette i den jobben de har i dag.

Videre ville det vært hensiktsmessig å forske på de som av ulike grunner ikke har kommet seg i arbeid tross opplæring under soning og hva de tenker er grunnen til dette. Det ville også vært interessant å kunne følge samme gruppe over flere år i arbeidslivet. Dette da jeg tenker hovedmålet ikke bare handler om å få tidligere innsatte i jobb, men at den enkelte skal bli en del av arbeidslivet i flere år. En slik studie kan tenkes å ville gi nye syn og perspektiv på den langvarige virkningen av opplæring under soning.

Alle deltakerne snakker på hvert sitt vis om lærerne, de ”usynlige” hjelperne som helt åpenbart har en veldig stor betydning for den enkelte både i undervisningssituasjonen under soning og som del av den innsattes nye nettverk. Det hadde vært interessant å sett mer på

kvalifikasjonene til lærerne som velger å jobbe med gruppen innsatte, samt hvor ettertraktet det egentlig er å være lærer for innsatte. Hva har lærerne erfaring med at fungerer og hvilke refleksjoner har de rundt det at noen innsatte kommer tilbake mens andre ikke gjør det? Avslutningsvis er det viktig å påpeke at jeg i sluttfasen av oppgaven min begynte å reflektere over hva i studien som kunne vært gjort annerledes. Jeg ser i ettertid at det er et vesentlig spørsmål jeg gjerne skulle hatt med, men som ikke ble med. Dette spørsmålet omhandler ettervern og oppfølging av den tidligere innsatte fra han er ferdig med soningen. Jeg mener dette kan være et hensiktsmessig og svært relevant tema for eventuell videre forskning.

7. Litteraturliste

- Aabø, S. (2016). *IA-avtalen 2014-2018 - underveisvurdering* (Rapport fra oppfølgingsgruppen for IA-avtalen 2016). Hentet fra:
<https://www.regjeringen.no/globalassets/departementene/asd/dokumenter/2016/underveisvurdering-ia-avtalen-alpr.pdf>
- Aftenposten. (2017, 23. juli). En amerikansk fengselssjef besøkte norske fengsler, dro hjem og forandret sine rutiner. Hentet fra:
https://www.aftenposten.no/verden/i/KVRk7/En-amerikansk-fengselssjef-besokte-norske-fengsler_-dro-hjem-og-forandret-sine-rutiner
- Auen, J-E. (2017, 4. Juli). Verdien av arbeid. Hentet fra:
<https://ndla.no/subjects/subject:3/topic:1:55212/topic:1:174435/resource:1:1781>
- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. London: Prentice Hall.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: the exercise of control*. New York: Freeman.
- Bandura, A. (1977) *Social Learning Theory*. New Jersey: Prentice Hall
- Bronebakk, K. (2005). Kriminalomsorgens arbeidsdrift. Strategi og handlingsplan for arbeidsdriften 2005 - 2008. Hentet fra:
http://www.kriminalomsorgen.no/getfile.php/207428.823.eqtxrqavru/strategi_arbeidsdrift.pdf
- Claesson, S. & Dahlgren, H. (2002). *Att studera I fängelse. Utvärdering av klientutbildning inom kriminalvården* (Rapport 6). Kriminalvårdens forskningskommitté.
- Cobbina, J. E., Huebner, B. M., & Berg, M. T. (2012). Men, women, and postrelease offending: An examination of the nature of the link between relational ties and recidivism. *Crime & Delinquency*, 58(3), 331-361.

- Dalen, M. (2008). *Intervju som forskningsmetode - en kvalitativ tilnærming*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Davis, L. M., Bozick, R., Steele, J. L., Saunders, J., & Miles, J. N. (2013). *Evaluating the effectiveness of correctional education: A meta-analysis of programs that provide education to incarcerated adults*. Rand Corporation.
- Det kongelige justis og beredskapsdepartement. (2014). *Utviklingsplan for kapasitet i kriminalomsorgen*. (Meld. St. 12. 2014-2015). Hentet fra:
<https://www.regjeringen.no/contentassets/7fcd260d2f1f44e8b26df955192a01fd/no/pdfs/stm201420150012000dddpdfs.pdf>
- Det kongelige justis- og politidepartement. (2007). *Straff som virker - mindre kriminalitet - tryggere samfunn*. (Meld. St 37 2007-2008). Hentet fra:
<https://www.regjeringen.no/contentassets/d064fb36995b4da8a23f858c38ddb5f5/no/pdfs/stm200720080037000dddpdfs.pdf>
- Det kongelige kunnskapsdepartement. (2008). *Utdanningslinja*. (Meld. St. 44 2008-2009). Hentet fra
<https://www.regjeringen.no/contentassets/8ccdb8d0af81437e95d2144649864169/no/pdfs/stm200820090044000dddpdfs.pdf>
- Det kongelige utdannings- og forskningsdepartement. (2004). *Om opplæring innenfor kriminalomsorgen "Enda en vår"*. (Meld. St 27 2004-2005). Hentet fra:
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-27-2004-2005-/id407448/sec1>
- Det kongelige sosial og helsedepartement. (1999). *Ansvar og meistring. Mot ein heilskapeleg rehabiliteringspolitikk*. (Meld.St. nr. 21 1998 – 1999). Hentet fra:
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-21-1998-99-/id431037/sec2>
- Eikeland, O. J., Manger, T., & Asbjørnsen, A. (Eds.). (2009). *Innsatte i nordiske fengsler. Utdanning, utdanningsønske og-motivasjon*. Nordic Council of Ministers.

- Ekeland, T.-J., & Heggen, K. (2007). *Meistring og myndiggjering: reform eller retorikk?* Oslo: Gyldendal akademiske.
- Ellingsen, I.T., Levin, I., Berg, B., Kleppe, L.C. (red.) (2015) *Sosialt arbeid. En grunnbok*. Oslo: Universitetsforlaget
- Esperian, J. H. (2010). The effect of prison education programs on recidivism. *Journal of Correctional Education*, 316-334.
- Friestad, C., & Hansen, I-L. (2004) *Levekår blant innsatte*. Fafo-rapport 429. Oslo: Fafo.
- Frøyland, K. & Spjelkavik, Ø. (2014). *Inkluderingskompetanse*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Gilje, N. & Grimen, H. (2004). *Samfunnsvitenskapens forutsetninger*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Granovetter, M. (2018). *Getting a Job: A Study of Contacts and Careers*. University of Chicago Press.
- Granovetter, M. S. (1977). The Strength of Weak Ties. In *Social networks* (pp. 347-367).
- Halvorsen, K. (1993). *Innføring i sosialpolitikk*. Oslo: Tano.
- Hernes, T., Heum, I., & Haavorsen, P. (2010). *Arbeidsinkludering. Om det nye politikk- og praksisfeltet i velferds-Norge*. Oslo: Gyldendal Akademiske.
- Idebanken. (2018). Kva er inkluderande arbeidsliv?. Hentet fra:
<http://www.idebanken.org/innsikt/artikler/inkluderande-arbeidsliv>
- Johannessen, A., Tufte, P., & Christoffersen, L. (2010). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt forlag
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal akademisk

- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju*. (3.utg). Oslo: Gyldendal akademisk
- Kreager, D. A. (2004). Strangers in the halls: Isolation and delinquency in school networks. *Social Forces*, 83(1), 351-390.
- Kriminalomsorgen (2017). Kriminalomsorgens årsstatistikk. Oslo: Kriminalomsorgsdirektoratet
- Krumsvik, R. (2014). *Forskningsdesign og kvalitativ metode. Ei innføring*. Oslo: Fagbokforlaget
- Langelid, T. (2015). *Bot og betring? Fengselsundervisninga si historie i Noreg*. Oslo: Cappelen Damm Akademiske.
- Levin, I. (2004). *Hva er sosialt arbeid?*. Oslo: Universitetsforlaget
- Lindberg, O. (2005). *Kvinnorna på Hinseberg: en studie av kvinnors villkor i fängelse*. Kriminalvårdsstyrelsen.
- Malterud, K. (2012). *Fokusgrupper som forskningsmetode for medisin og helsefag*. Oslo: Universitetsforlaget
- Malterud, K. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder for medisin og helsefag*. (4.utg). Oslo: Universitetsforlaget
- Matsueda, R. L., & Anderson, K. (1998). The dynamics of delinquent peers and delinquent behavior. *Criminology*, 36(2), 269-308.
- Midrè, G. (1995). *Bot, bedring eller brød? Om bedømming og behandling av sosial nød fra reformasjonene til velferdsstaten*. Oslo: Universitetsforlaget.

- Moore, M. (Filmskaper). (2018, 14. januar). Where To Invade Next. Hentet fra:
<https://tv.nrk.no/program/koid23003716/michael-moore-where-to-invade-next>
- Moustakas, C. (1994). *Phenomenological Research Methods*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- NAV. (2018). Vil dere bli en IA-virksomhet?. Hentet fra
<https://www.nav.no/no/Bedrift/Inkluderende+arbeidsliv/Vil+dere+bli+IA+virksomhet>
- Nordanger, D og Braarud, H. (2014) Regulering som nøkkelbegrep og toleransevinduet som modell i en ny traumepsykologi. Hentet fra:
<https://psykologtidsskriftet.no/fagartikkel/2014/07/regulering-som-nokkelbegrep-og-toleransevinduet-som-modell-i-en-ny>
- Nordhelle, G. (2012). Identiteten – våre synlige kjennetegn. I Ekeland, T. , Iversen, O. , Nordhelle, G. & Ohnstad, A(Red.), *Psykologi for sosial- og helsefagene*. (s. 123-135). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Norrby, C. (1996). *Samtalsanalys: Så gjør vi når vi pratar med verandra*. Lund: Studentlitteratur
- Oppikrim. (2017). *Styringsdokumenter*. Hentet fra:
<http://www.oppikrim.no/Styringsdokumenter/>
- Pham, H. (2009, 29. oktober). En av fire tilbake bak murene. Hentet fra:
<https://forskning.no/kriminalitet-partner-statistisk-sentralbyra/en-av-fire-tilbake-bak-murene/890343>
- Postholm, M.B. (2005). *Kvalitativ metode. En innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasusstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Revdal, M. (2015). *Innsattes levekår 2014 – Før, under og etter soning* (Rapporter 2015/47). Hentet fra: <http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/innsattes-levekar-2014>

- Revolv, M. (2016). Økende sosiale forskjeller mellom utdanningsgrupper. Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/okende-sosiale-forskjeller-mellom-utdanningsgrupper>
- Repstad, P. (1993). *Mellom nærhet og distanse: Kvalitative metoder i samfunnsfag*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Regjeringen. (2012, 14. april). Hvem sitter i fengsel?. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/stoltenberg-ii/jd/tema-og-redaksjonelt-innhold/kampanjesider/2008/straff-som-virker-2/hvem-sitter-i-fengsel/id526654/>
- Regjeringen. (2014). Intensjonsavtalen om et mer inkluderende arbeidsliv 4. mars 2014 - 31. desember 2018 (IA-avtalen). Hentet fra: https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/asd/dokumenter/2014/ia_20142018/signt_ia_avtale.pdf
- Regjeringen. (2018a). Hva er inkluderende arbeidsliv?. Hentet fra: https://www.regjeringen.no/no/tema/arbeidsliv/arbeidsmiljo-og-sikkerhet/inkluderende_arbeidsliv/ia-avtalen-2014-18/hva-er-ia/id2344635/
- Regjeringen. (2018b). Intensjonsavtalen om et mer inkluderende arbeidsliv. Et arbeidsliv med plass for alle. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/globalassets/departementene/asd/dokumenter/2018/ia-avtalen-2019-2022.pdf>
- Revolv, M. (2015). *Innsattes levekår 2014 – Før, under og etter soning* (Rapporter 2015/47). Hentet fra: <http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/innsattes-levekar-2014>
- Rosenberg, M. (1979). *Conceiving the Self*. New York: Basic Books.
- Skaalvik, E., & Skaalvik, S. (2005). *Skolen som læringsarena. Selvoppfatning, motivasjon og læring*. Oslo: Universitetsforlaget

- Skaalvik, E., Finbak, L., & Pettersen, T. (2003). *Evaluering av fengselsundervisningen*. Bergen: Fylkesmannen i Hordaland
- Skarðhamar, T. (2003). Inmates' social background and living conditions. *Journal of Scandinavian studies in criminology and crime prevention*, 4(1), 39-56.
- Skarðhamar, T., & Telle, K. (2009). Livet etter soning–hindrer arbeid tilbakefall?. I: *Samfunnsspeilet*, (4), 47-53.
- Statistisk sentralbyrå. (2018, 5 april). Fengslinger. Hentet fra: <https://www.ssb.no/fengsling/>
- Steurer, S. J., & Smith, L. G. (2003). Education Reduces Crime: Three-State Recidivism Study. Executive Summary.
- Tjora, A. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. (3.utg). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Thagaard, T. (1998) *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. (4.utg.). Bergen: Fagbokforlaget.
- UNIO. (2011). Veiviser for et mer inkluderende arbeidsliv. Hentet fra <https://www.unio.no/cms/files/3991/unios-ia-handbok.pdf>
- UNODC. (2016). Total prison population. Hentet fra: <https://dataunodc.un.org/crime/total-prison-population>
- Vacca, J. S. (2004). Educated prisoners are less likely to return to prison. *Journal of Correctional Education*, 297-305.
- Wangen, G. (2010). *Døråpner til arbeidslivet*. Oslo: Universitetsforlaget

Wadel, C. (1985). *Det skjulte arbeid: En argumentasjon for et utvidet arbeidsbegrep*.
Stavanger: Universitetsforlaget.

Wormnæs, O. (2005). Om forståelse, tolkning og hermeneutikk. I ISP (Red.), I: SPED 4010.
Vitenskapsteori og forskningsmetode. Blandingskompendium (s.247-266). Oslo:
Universitetet i Oslo.

8. Vedlegg

Vedlegg 1: Informasjonsskriv

Vedlegg 2: Samtykkeerklæring

Vedlegg 3: Intervjuguide

Vedlegg 4: Svar fra NSD

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet:

“En kvalitativ studie om hvilken betydning opplæring/skolegang under soning har for arbeidslivsdeltakelse etter endt soning”

Bakgrunn og formål

Jeg studerer master i sosialt arbeid ved NTNU og skal skrive min avsluttende masteroppgave. I masteroppgaven ønsker jeg å se nærmere på hvilken betydning opplæring/skolegang under soning har hatt for arbeidslivsdeltakelse etter endt soning. Med dette som bakgrunn vil jeg undersøke både veien inn i arbeidslivet og det å være i arbeid.

Hva innebærer deltakelse i studien?

I arbeidet med masteroppgaven vil jeg intervju 7-8 personer.

Inklusjonskriteriene/forutsetningene for å kunne delta i studien er at du har hatt opplæring/skolegang under soning og nå er i arbeid, enten som ansatt eller lærling, og at du er bosatt i Norge, samt behersker norsk språk. Intervjuet legges opp som en samtale med hovedfokus på din opplevelse av om opplæringa du fikk under soning har hatt betydning for arbeidssituasjonen din i dag.

Under intervjuet vil jeg bruke båndopptaker, samt ta notater. Intervjuet vil ta mellom 1 og 1 ½ time. Tid og sted blir vi enige om sammen. Planen er å starte intervjuene i februar/mars. For deg som bor langt unna Trondheim avtaler vi hvordan samtykke til deltakelse skal foregå, samt tidspunkt for intervju på telefon.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger blir behandlet konfidensielt og vil ikke kunne gjenkjennes i den endelige masteroppgaven. Prosjektet avsluttes senest ved utgangen av 2018. Alt av personopplysninger, samt lydopptak, vil da bli slettet.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli slettet.

Kontaktinformasjon

Dersom du har spørsmål om studien, ta kontakt med meg: Maria Marinela Nilsen på telefonnummer: 91361634, eller e-post: maria_nilsen94@hotmail.com. Dersom du i samtale med kontaktperson har sagt ja til deltakelse, blir du kontaktet av meg.

Prosjektet blir gjennomført under veiledning av førsteamanuensis Anne Moe ved institutt for sosialt arbeid ved NTNU (e-post: anne.moe@ntnu.no og tlf: 73559426).

Med vennlig hilsen

Maria Marinela Nilsen

Vedlegg 2: Samtykkeerklæring

Samtykke til deltakelse i studiet: *“Hvilken betydning opplæring/skolegang i fengslet har hatt for arbeidslivsdeltakelse etter endt soning?”*

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta

.....

(Navn og dato)

Vedlegg 3: Intervjuguide

Intervjuguide

Informasjon før intervjuet

- Presentere meg (bakgrunn, studium – master i sosialt arbeid og tema for oppgaven).
- Informere om gangen i samtalen og hva spørsmålene skal brukes til.
- Informere om oppbevaring av personlige data, taushetsplikt og anonymitet.
- Be om samtykke til at samtalen blir tatt opp på bånd for å sikre at svarene blir forstått riktig.
- Informere om hvordan informasjonen vil bli brukt i oppgaven og hva som vil skje med informasjonen når prosjektet/oppgaven er ferdig.
- Informere om at det er frivillig å svare på de enkelte spørsmålene og at deltakeren kan trekke seg når som helst.
- Oppfordre til å ta pause/stille spørsmål underveis dersom noe er uklart.

Bakgrunn

1. Hvor gammel er du?
2. Hva er din sivilstatus? (enslig, samboer, gift, barn)
3. Hva jobber du med i dag?
4. Hva var situasjonen din i forhold til jobb/utdanning før soning?
5. Hva slags opplæring/skolegang tok du under soning?
 - a. Hvorfor valgte du den opplæringa du tok?
6. Hvor lenge hadde du opplæring/skolegang under soning?
7. Når du ser tilbake: Hva synes du om opplæringa/skolegangen under soning?
 - a. Var det noe med opplæringa/skolegangen du opplevde som vanskelig?
8. Når du ser tilbake: Hva har hatt størst betydning for deg når du tenker på opplæringa/skolegangen du fikk under soning?
9. Når du ser tilbake: Var det opplæringstilbud under soningen som du i dag tenker du burde/skulle ønske du hadde benyttet deg av?
 - a. I så fall hva og hvorfor?
 - i. Har jobben din direkte sammenheng med opplæringa du fikk under soning?
 1. Hvis ja: utdyp dette

- ii. Hvordan vil du beskrive sammenhengen mellom opplæringa du fikk under soning og livet ditt i dag?
10. Hvor lenge er det siden du var ferdig med soningen?
11. Har du den samme jobben nå som den første du fikk etter endt soning?
- a. I tilfelle nei: hva har endret seg?

Veien inn i arbeidslivet

12. Hvordan fikk du jobben/lærlingplassen du har i dag?
13. Var det noen som hjalp deg med å få jobb/lærlingeplass?
- a. Hvem var det i så fall som hjalp deg?
 - b. Hvordan/på hvilken måte?
14. Hvor lang tid tok det før du fikk jobb/lærlingeplass etter endt soning?
- a. Hvis du fikk jobb raskt: Hvor viktig var det for deg og hvorfor?
 - b. Hvis det tok lang tid: Hvordan opplevde du det?
15. Var det noe du opplevde vanskelig/utfordrende med å skaffe arbeid/lærlingeplass?
- a. Hvis ja: Utdyp dette
 - b. Hvis nei: Utdyp dette
16. Tenker du at du hadde de faglige kvalifikasjonene som arbeidslivet etterspurte da du søkte jobb/lærlingeplass etter endt soning:?
- a. Hvis ja: På hvilken måte?
 - b. Hvis nei: Hvorfor ikke?

Å være i arbeid

17. Hvor lenge har du hatt arbeidskontrakt/lærlingekontrakt?
18. Kan du beskrive hvordan arbeidshverdagen din ser ut (hva gjør du, osv)
19. Hvordan opplever du det å være i arbeid? (fordeler og ulemper).
20. Hvis ting er vanskelig med å være i jobb, hvem er det da som kan støtte deg?
21. Hvilken betydning har det for deg at du har en jobb/lærlingeplass å gå til?
- a. Utdyp dette.
22. Har du hatt eller får du noen form for tilrettelegging på arbeidsplassen?
- a. Hvis ja: Hva slags tilrettelegging er det / har det vært snakk om?
 - b. Hvis nei: Hva slags tilrettelegging kunne du tenkt deg?
23. Hvilken betydning har arbeidskollegaer/arbeidsmiljøet for deg?
- a. Utdyp dette.

24. Har du valgt å være åpen på arbeidsplassen om at du har vært under soning og tatt opplæring/gått skole der?
- a. I tilfelle ja: hvorfor og hva har det betydd for deg?
 - b. Hvis nei: Hvorfor ikke?
25. Hva er viktig for at du skal kunne fortsette å være i jobb?
26. Hvordan vil du beskrive livet ditt ”før og nå”?
27. Når du forsøker å tenke frem i tid, hvordan ser arbeidslivet ditt ut om 5 år?

Avslutning

28. Har du noen spørsmål?
29. Er det noe mer du ønsker å fortelle som vi ikke har snakket om?
30. Hvordan synes du intervjuet har vært og hva synes du kunne vært gjort annerledes?

Anne Moe

7491 TRONDHEIM

Vår dato: 12.03.2018

Vår ref: 59183 / 3 / AGL

Deres dato:

Deres ref:

Tilråding fra NSD Personvernombudet for forskning § 7-27

Personvernombudet for forskning viser til meldeskjema mottatt 13.02.2018 for prosjektet:

59183	<i>En kvalitativ studie om hvilken betydning opplæring/skolegang i fengsel har for arbeidslivsdeltakelse etter endt soning</i>
Behandlingsansvarlig	NTNU, ved institusjonens øverste leder
Daglig ansvarlig	Anne Moe
Student	Maria Nilsen

All nødvendig informasjon om prosjektet forelå i sin helhet 09.03.2018.

Vurdering

Etter gjennomgang av opplysningene i meldeskjemat og øvrig dokumentasjon finner vi at prosjektet er unntatt konsesjonsplikt og at personopplysningene som blir samlet inn i dette prosjektet er regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. På den neste siden er vår vurdering av prosjektopplegget slik det er meldt til oss. Du kan nå gå i gang med å behandle personopplysninger.

Vilkår for vår anbefaling

Vår anbefaling forutsetter at du gjennomfører prosjektet i tråd med:

- opplysningene gitt i meldeskjemat og øvrig dokumentasjon
- vår prosjektvurdering, se side 2
- eventuell korrespondanse med oss

Meld fra hvis du gjør vesentlige endringer i prosjektet

Dersom prosjektet endrer seg, kan det være nødvendig å sende inn endringsmelding. På våre nettsider finner du svar på hvilke [endringer](#) du må melde, samt endringsskjema.

Opplysninger om prosjektet blir lagt ut på våre nettsider og i Meldingsarkivet

Vi har lagt ut opplysninger om prosjektet på nettsidene våre. Alle våre institusjoner har også tilgang til egne prosjekter i [Meldingsarkivet](#).

Vi tar kontakt om status for behandling av personopplysninger ved prosjektslutt

Ved prosjektslutt 31.12.2018 vil vi ta kontakt for å avklare status for behandlingen av personopplysninger.

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Se våre nettsider eller ta kontakt dersom du har spørsmål. Vi ønsker lykke til med prosjektet!

Vennlig hilsen

Marianne Høgetveit Myhren

Audun Løvlie

Kontaktperson: Audun Løvlie tlf: 55 58 23 07 / audun.lovlie@nsd.no

Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Maria Nilsen, maria_nilsen94@hotmail.com

